Çağdaş Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış

Nevin Önberk Armağanı

Yayına Hazırlayan: Mehmet Ölmez

SİMURG
ANKARA 1997

Ayrıbasım / Offprint

Çağdaş Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış
Nevin Önberk Armağanı

Yayıma Hazırlayan: Mehmet Ölmez
E-mail: olmez@hun.edu.tr • http://www.hun.edu.tr/~olmez/
Kapak Tasarımı: Mehmet Ulusel
Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık Limited Şirketi
İstiklâl Cad. Hasnun Galip Sok. Nr. 2 A, 80060 Beyoğlu-İSTANBUL
Tel: (212) 292 27 12; Fax: (212) 292 27 13
ISBN 975-7172-21-9 © Mehmet Ölmez • Ankara 1997
Baskı, cilt: Şafak Matbaacılık, Tel: 229 57 84

Çağdaş Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış
Nevin Önberk Armağanı, Ankara 1997: 183-223

Oğuznâme Rivayetleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma

Zuhal ÖLMEZ*

Orjinal metni bilinmeyen *Oğuz Kağan Destanı*'nın Türk destanları arasında önemli bir yeri vardır. Bilindiği gibi *Oğuz Kağan Destanı*'nın çeşitli rivayetleri bulunmaktadır. Bu destana ait metin ve rivayetler içerisinde en eskisi nerede, ne zaman yazıldığı bilinmeyen ve XII. yüzyıldan sonra yazıldığı tahmin edilen Uygur harfli *Oğuz Kağan Destanı*'dır. Elimizdeki *Oğuznâme* metinlerine bakınca bu rivayetler arasında kimi farklılıkların olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıkların neler olduğunu ortaya koymak amacıyla *Oğuz Kağan Destanı*'nın yer aldığı metinler üzerine şimdiye kadar yapılmış çalışmalardan ve yazma halindeki metinlerden yararlanarak bir karşılaştırma yaptık.

Çalışmamızda kullandığımız Oğuznâme rivayetleri şunlardır:

1) Ebu'l-gazi Bahadır Han'ın *Şecere-i Terâkime* adlı eserindeki rivayet (ŞT)[1]

2) Ebu'l-gazi Bahadır Han'ın *Şecere-i Türk* adlı eserindeki rivayet (ŞTürk)[2]

Bu iki eserdeki rivayet birbirine çok yakın olmakla beraber yer yer kimi farklılıklar görüldüğünden çalışmamızda yer verdik.

3) Reşideddin Fazlullah'ın *Câmîü't-tevârih*inin ikinci cildinde yer alan *Târih-i Oğuzân ve Türkân* bölümü (RO)[3]

---

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

1 Zuhal Kargı Ölmez, *Ebulgazi Bahadır Han, Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin Soykütüğü)*, Ankara 1996.

2 Peter I. Desmaisons, *Histoire des Mongols et des Tatares par Aboul Ghazi Béhâdour Khan*, I-II St.-Pétersbourg 1871-74 (Amsterdam 1970[2]).

3 Câmiü't-tevârih'teki Oğuznâme rivayetleri için şu yayınlardan yararlandık: A. Zeki

4) *Cengiz Han Tarihi Tercümesi*: Bu metin, *Tevârîh-i Cihân-güşay*'ın Cengiz Han devrine ait olan kısmın Doğu Türkçesine çevirisidir (CHTT)[4]

CHTT Arap harflidir, ancak metnin kimi satırları Uygur harleri ile yazılmıştır, Cengiz Han'ın adının geçtiği her yerde Uygur harfleri ile Moğolca ibareler bulunmaktadır[5]

5) Yazıcızâde Ali'nin *Târih-i Âl-i Selçuk* adlı eserindeki rivayet. Bu metnin dili Batı Türkçesidir (YO)[6]

6) Câmiü't-tevârih-i Celâyirî'deki rivayet. *Câmîü't-tevârih*'in Doğu Türkçesine çevirisi (CTC)[7]

7) Doğu Türkçesiyle Arap Harfleriyle yazılmış manzum *Oğuz-nâme* destanı (MO)[8]

8) Uygur Harfli *Oğuz Kağan Destanı*- Dili Doğu Türkçesidir (UOKD)[9]

UOKD diğer Oğuznâme rivayetlerinden oldukça büyük farklılıklar göstermektedir. İlk bölümlerdeki benzerlik ve olayların akışındaki ortaklıklar UOKD'ında giderek farklılık gösterdiği için daha sonraki bölümlerde UOKD'ına yer verilmemiştir.

Şecere-i Terâkime Tanrının birliği ve peygamberin medhi ile başlar, daha

---

Velidi Togan, *Oğuz Destanı, Reşideddin Oğuznâmesi. Tercüme ve tahlil*, İstanbul, 1972; Karl Jahn, *Die Geschichte der Oğuzen des Rašīd ad-dīn*, mit 25 miniaturen und 26 Facsimiles, Wien 1969.

4 Mustafa S. Kaçalin, *Çiñggis Kağan Târihi Çevirisi*, (Doktora çalışması; yayıma hazırlanmakta; İ. Ü. Merkez Kütüphanesi, No: T 19026). Yeri gelmişken henüz yayımlanmamış çalışmasından yararlanmama izin veren sayın meslektaşım Dr. M. Kaçalin'e teşekkür ederim.

5 Osman F. Sertkaya, *İslâmî Devrenin Uygur Harfli Eserlerine Toplu Bir Bakış*, Bochum 1977, s. 7

6 Yazıcızâde'deki Oğuz rivayeti için İstanbul Topkapı Sarayı, Revân Kütüphanesi, no: 139-1391'de kayıtlı olan nüshanın Türk Dil Kurumundaki fotokopisi kullanılmıştır.

7 Bu çeviriden yararlanmak için Rabiga Galiyevna Sızdıkova'nın *язык "жами'ат-тамаўарих" жалапы* adlı yayını kullanılmıştır.

8 Manzum Oğuzname için Prof. Dr. Kemal Eraslan'ın çalışmasından yararlanılmıştır: "Manzum Oğuznâme", *Türkiyât Mecmuası*, XVIII, 1973-1975, (1976): 169-244.

9 Uygur harfli Oğuz Kağan Destanı için Rahmeti[Arat]-Bang çalışmasından yararlanılmıştır: W. Bang ve G. R. Rachmeti [Arat], *Die Legende von Oghuz Qaghan*. SPAW, Phil.- Hist. Klasse. Berlin, 1932. Bu çalışma daha sonra, Reşit Rahmeti [Arat] tarafından Türkçeye çevrilerek 1936'da tekrar yayımlanmıştır: *Oğuz Kağan Destanı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Semineri Neşriyatından. İstanbul Üniversitesi Yayımları: 18, İstanbul 1936.

sonra Ebulgazi bu eseri yazış nedenini açıklar. Ebulgazi Âdemden başlayıp en son Türkmen adını alan ve Türkmenlere katılan halkları anlatarak kitabını bitireceğini belirtir ve "Ādem 'aleyhi's-selāmnıñg zikri" ile başlar. Şecere-i Terâkime'de Âdem öleceğine yakın oğlu Şeys'e "benim yerime sen otur" der. Bu silsile şöyle devam eder: Şeys → Anuş → Kınan → Mihlail.

Şecere-i Türk'te ise Tanrıya hamddan sonra kitabın yazılış nedeni açıklanır. Tarih yazmak için uygun bir kişi bulmadığını belirten Ebu'l-gazi bu işi kendisinin yapması gerektiğini belirterek şöyle der: "bu tārīḫni bir kişige teklīf ḳılalı tip her çend fikr ḳılduḳ hīç münāsib kişi tapmaduḳ żarūr boldı ol sebebdin özimiz aytduḳ Türkniñg meşeli turur öksüz öz kindikin özi kiser" (Des., s.3). Daha sonra bu kitabı 1074'te yazmaya başladığını ve kitaba Şecere-i Türk adını verdiğini belirtir. Birinci babdan başlayarak dokuzuncu baba kadar her babın başlığı verildikten sonra Şecere-i Terâkime'ye paralel olarak burada da metin, "Ḫudā-yı Te'ālā Ādem 'aleyhi's-selāmnı yaratḳanınıñg zikri" ile başlar. Diğer Oğuznâmelerde böyle bir bölüm yoktur. Oğuzların soyunun Âdemden başlayarak anlatılması Şecere-i Türk ve Şecere-i Terâkime'de görülür.

Camiü't-tevārih'deki Oğuz rivayeti Nuh peygamber ile başlar. Yazıcı zâde'deki Oğuz rivayeti ise Allah'a hamd ve peygambere selam ve salat ile başlar. Nuh'un yeryüzünü oğulları arasında bölüştürmesine kadar olan bölümde Türk boylarının oturduğu, yaşadığı yerler ve Moğol kabileleri hakkında bilgiler yer alır[10].

CHTT ise, Cengiz Han Tarihinin "cihān-güşāy tavārīḫ"dan çevrildiğinin belirtilmesi ve Moğollarla Türk ulusunun kökünün bir olduğunun vurgulanması ile başlar: "Bilgil kim Moġol ili bile Türk ulusınıñg aṣlı bunyādı bir turur". Daha sonra Nuh'un oğlu Yafet ve Yafet'in oğlu olan Dib Naku'nun soyundan dört kişinin geldiği belirtilir.

MO'de ise diğerlerinden farklı olarak ne Türk-Moğol ulusu hakkında bilgi, ne de Nuh peygamber ile ilgili bölümler vardır. Buradaki rivayet Kara Han zamanında Tanrı'nın unutulduğunu ifade eden bir beyitle başlar ve hemen arkasından Oğuz'un doğumu verilir.

CTC'de iki ayrı "fasl-ı evvel" başlığı yer alır. İlkinde Bâris Han'dan söz edilir ve onun meziyetleri, nitelikleri anlatılır. Diğer "fasl-ı evvel" bölümünde

10 Bu konuda daha geniş bilgi için bkz.: Kemal Eraslan, "Yâzıcı-zâde'nin Oğuznâme'si", *TDAY-Belleten 1992*, Ankara 1995, s. 29-35.

ise Cengiz Han'ın atalarının adları sayılır. Soy ağacı Dobun Bayan'dan başlar ve Cengiz Han'ın babası Yesüge Bahadır'da son bulur. "Fasl-ı ikinçi" başlıklı bölümde Cengiz Han'ın oğulları ve torunları sayılır. Daha sonra "Bāb-ı evvel az mücellid-i evvel az kitāb-ı Cami'at-tavarih der beyān" başlığıyla konuya girilir. Burada Moğolistan ve Moğol kavimlerinden söz edildikten sonra "akvām-ı etrāk"a geçilir. Oğuznâme böylece başlamış olur. Bu kavmin tamamının Dib Yakoy'un dört oğlundan ortaya çıktığını belirtir. Oğuz'un altı oğlu ve boyları hakkında da genel bilgiler verildikten sonra Moğollar ve Moğol kavimleri hakkında bilgiler yer alır. Bu genel bilgilerden sonra "fasl-ı evvel der tārih" başlığı altında "Oğuz kavmi" anlatılır. Bu anlatımda diğer Oğuz rivayetlerinde olduğu gibi Nuh'un yeryüzünü oğulları arasında paylaştırması verilir.

Nuh peygamberin babasının yerine geçmesinden Nuh'un yeryüzünü oğulları arasında paylaştırmasına kadar olan bölüm *Şecere-i Terâkime*'de şöyledir:[11]

> "Andın soñg oġlı Nuḥ peyġāmber atası ornında olturdı. Ḫudā-yı Te'ālā ikḳi yüz ellig yaşıġa yetkende peyġamberlik berdi. Yetti yüz yıl ḫalḳnı toġrı yolġa ündedi. İr ve ḫātündın seksen kişi īmān keltürdiler. Yetti yüz yılnıñg içide seksendin artuḳ kişi īmān keltürmegenige açıġlanıp ḫalḳġa du'ā-yı bed ḳıldı. Cebrā'īl keldi taḳı aytdı kim Ḫudā-yı Te'ālā seniñg du'āñgnı ḳabūl ḳıldı. Filān vaḳtda ḫalḳnı suġa ġarḳ ḳılur boldı, sen kime yasaġıl tip kimeni neçük yasarın körsetdi. Yerdin su çıḳdı, āsmāndın yamġur yaġdı, yeryüzindeki canlınıñg barçası ġarḳ boldı". [Daha sonra oğlu Nuh peygamber babasının yerine oturdu. 250 yaşına geldiğinde Yüce Tanrı ona peygamberlik verdi. 700 yıl halkı doğru yola çağırdı. Erkek ve kadın olmak üzere seksen kişi iman getirdi. Yedi yüz yılın içinde seksenden fazla kişi(nin) iman getirmemesine öfkelenip halka beddua etti. Cebrail geldi ve "Yüce Tanrı senin duanı kabul etti, herhangi bir zamanda halkı suya batıracak, sen gemi yap" dedi ve geminin nasıl yapılacağını gösterdi. Yerden su çıktı, gökyüzünden

11 Bu bölüm diğer Oğuz rivayetlerinde yoktur.

yağmur yağdı, yeryüzündeki canlıların hepsi boğuldu].

Aynı bölüm *Şecere-i Türk*'te şöyle verilir:

"...oġlı Nūḥnı ornıda olturdı ol ikki yüz elig yaşıġa yitkende Ḫūdā-yı Teʿālā anı peyġamber ḳılıp öz zamanıdaġı ḫalḳġa yiberdi yitti yüz yıl ḫalḳnı müsülmānlıḳġa terġīb ḳıldı ir ve ḫātūn seksen kişi īmān kiltürdiler yitti yüz yıl dünyā ṭola ḫalḳġa yörüp Teñgriġa īmān kiltürüñg tigenide seksendin artuḳ kişi īmān kīltürmegenige ḳatıḳ açıḳı kilip duʿā-yı bed ḳıldı. Cebrāʾīl ʿaleyhi's-selām kilip aytdı Ḫudā-yı Teʿālā seniñg duʿāñgnı ḳabūl ḳıldı. Filān vaḳtda barça yiryüzündeki ḫalḳnı suġa ġarḳ ḳılmaḳ boldı kime yasasun emr ḳıldı tidi taḳı kimeni niçük yasarun ögretdi Nūḥ peyġāmber özige īmān kiltürgen kişi birlen kime yasadı andın soñg yirdin su çıḳdı ve āsmāndın yaġmur yaġdı Nūḥ peyġāmber uçar ḳuşlardın ve ayaḳındın yörügen cānavarlardın her ḫaylidin bir cüftni aldı ve özige īmān kiltürgen kişiler birlen kimege mindi ve özge yir yüzündeki cānlı nimerseniñg barçası suġa ġarḳ boldı"

Câmiü't-tevârih'teki Oğuz rivayetinde ise Nuh peygamberin yeryüzünü oğulları arasında bölüştürdüğünde Yafes'e doğu tarafını ve Türkistan'ı verdiği belirtilir ve Oğuznâme böyle başlar. *Şecere-i Terâkime*'de ise Nuh peygamberin üç oğlundan Ham'ı Hindistan'a, Sam'ı İran'a, Yafes'i ise kutb-ı şimâli (kuzey kutbu) tarafına gönderdiği belirtilir. Nuh çocuklarına şöyle der:

"Ādem ferzendlerindin siz üçüñgizdin özge kişi ḳalmadı. İmdi üçüñgiz üç yurtda turuñg her ḳaçan oġlan uşaḳıñgız köp bolsa ol yerlerni yurt ḳılıp olturuñg tidi." ["üçünüzden başka insanoğlu kalmadı. Şimdi üçünüz üç yurtta yaşayın, çocuklarınız çok olduğu zaman bu yerleri yurt edinip oturun" dedi].

ŞTürk:

"...Ādem ferzendlerindin siz üçüñgizdin özge kişi ḳalmadı imdi üçüñgiz üç yurtda turuñg her ḳaçan oġlan uşaḳıñgız köp bolsa ol yerlerni yurt ḳılıp olturuñg tidi."

Câmiü't-tevârih'in Doğu Türkçesi ile çevirisi olan *Câmiü't-tevârih-i Celâyiri*'de ise Nuh peygamberin oğulları arasında yurdunu bölmesi şöyle verilir:

> "Nuḫ peyġamber aleyhi's-selâm yerni cenubdın ta şimalġa degeç üç kısm kıldı. Ol Ḫamġa öz oġlanları sudan atası erdi, yani ḳara zängiler Hindustan memleketinde anıñ näsli turur. Ortasın Samġa berdi. ʿArabnıñ Farsnıñ atası turur, yani ʿArab ve ʿAcem anıñ näsli turur, ve üçünçisi kim Yafeṯ atraknıñ atası turur, yani kitabsız kün tuġuşındaġı ḫalḳ anıñ näsli turur. Yafeṯni kün tuġış taba yiberdi." [Nuh peygamber yeryüzünü güneyden kuzeye kadar üç kısıma ayırdı. Öz çocukları sudan yani Kara zenciler olan Ham'ın soyu Hindistan memleketindedir. Orta kısmını Sam'a verdi. (Sam) Arabın ve Farsın atasıdır, yani Arab ve Acem onun soyundandır ve üçüncüsü (ise) Türklerin atası olan Yafes'tir. Yani doğudaki halk onun neslidir. Yafes'i doğuya gönderdi].

Bu kısım *Cengiz Han Tarihi Tercümesi*'nde şöyle verilir:[12]

> "Bilgil kim bu iki bölek ilniñg nesebiniñg sisilesi <Dib> Naḳu bin Yāfeṯ bin <Nūḥ peyġamberġa> yiter <Dib> Naḳunıñg neslidin tört kişi tört atḳa muttaṣıl boldılar..." [Bil ki, bu iki kısım olan halkın soyunun silsilesi Nuh peygamberin oğlu Yafes; Yafes'in oğlu Naku'ya yetişir. Dib Naku'nun neslinden dört kişi dört adla birleştiler]. Yafes'in adı CHTT'de Diğer Oğuznâmelerde görülmeyen bir biçimle *İbileç Han* olarak da geçer: "Basa <Dib> Naḳu İbileç Ḫān-nıñg oġlı turur. Taḳı <İbileç Ḫan> Yāfeṯ ibn Nūḥ peyġamber turur". Görüldüğü gibi CHTT'de Nuh peygamberin yeryüzünü oğulları arasında paylaştırması yer almaz.

---

12 Tevârih-i Cihân-güşây'ın Cengiz Han dönemine ait kısmının Doğu Türkçesine çevirisinden oluşan bu eser hakkında daha geniş bilgi için, Prof. Dr. Osman F. Sertkaya ve Dr. Mustafa Kaçalin'in şu çalışmalarına bakılabilir: *İslâmî Devrenin Uygur Harfli Eserlerine Toplu Bir Bakış*, Bochum 1977; "Oğuz Kağan Destanı Üzerine Bazı Mülahazalar", *TDAY-Belleten* 1992, s. 9-27; M. Kaçalin, a.g.e.

Soy kütüğü Yazıcı-zâde'nin Oğuznâmesi'nde ise şöyle başlar:

"...benī İsra'īlüñ Tevrīt kitābında mesṭūrdur ki Nūḥ peyġāmber 'aleyhi's-selām yiryüzin cenūbdan şimāle degin üç ḳısm itmişdi evvel ḳısmı oġlanlarından Ḥāma virmişdi ki Ḳaralar atasıdur ve üçünçi ḳısmı Yāfete ki Türkler atasıdur virmişdi ve Yāfeti şarḳa göndermişdi" [... beni İsrailin Tevrat adlı kitabında Nuh peygamberin yeryüzünü güneyden kuzeye kadar üç kısıma böldüğü, birinci kısmı oğullarından Karaların atası olan Ham'a, üçüncü kısmı ise Türklerin atası olan Yafet'e verdiği ve onu doğuya gönderdiği yazılmıştır].

Yafes hakkında RO'de, ŞT'de, YO'da ve CTC'de ayrıca şu bilgiler yer alır:

ŞT: "Yāfeṣni ba'żılar peyġāmber irdi dip tururlar ve ba'żılar peyġāmber irmes dip tururlar. Yāfeṣ atasınıñ ḥükmi birlen Cūdī tağıdın kitip Aṭıl ve Yayıḳ suyınıñ yaḳasıġa bardı. İkki yüz ellig yıl anda turdı taḳı vefāt boldı." [Kimileri Yafes'in peygamber olduğunu, kimileri ise olmadığını söyler. Yafes babasının emriyle Cudi dağından ayrılıp İtil ve Yayık suyunun yakasına ulaştı. 250 yıl orada yaşadı ve vefat etti].

ŞTürk: "Yāfeṣni ba'żılar peyġāmber irdi tip tururlar ve ba'żılar peyġāmber irmes tip tururlar. Yāfeṣ atasınıñ ḥükmi birlen Cūdī tağındın kitip Atıl ve Yayıḳ suyınıñ yaḳasıġa bardı. İkki yüz ellig yıl anda turdı taḳı vefāt tapdı."

RO: "Yafes Türklerin deyişine göre Olcay Han diye lâkâp alır. O göçebe olarak yaşıyordu". Daha sonra Yafes'in yaşadığı yerler hakkında bilgi verilir.

YO: "...üçünçi ḳısmı Yāfete ki Türkler atasıdur virmişdi ve Yāfeti şarḳa göndermişdi Türkler ve Moğollar daḫı böyle dirler ammā Türkler Yafet'e Ebūlca Ḫān dirler ve muḥaḳḳaḳ bilmezler ki bu Ebūlca Ḫān Nūḥ oġlımıdur yoḳsa Nūḥuñ oġlı oġlanlarındanmıdur..." [...üçüncü kısmı Türklerin atası olan Yafet'e

vermişti ve onu doğuya göndermişti. Türkler ve Moğollar böyle derler, ama Türkler Yafet'e Ebulca Han derler ve Nuh'un oğlu mudur yoksa Nuh'un oğullarının oğlu mudur kesinlikle bilinmez]. Görüldüğü gibi YO'da Yafes'in kimin oğlu olduğu konusunda belirsizlik vardır.

CTC: "Türkler Yafesni Abulca Han teb ayturlar ve maḫḳaḳ bilmesler. Bu Abulca Ḫan Nuḫ 'aleyhi's-salamnıñ öz oġlı erdi, mägär ol bir müttefiḳ erdi" [Türkler Yafes'e Abulca Han derler ve bu Abulca Han'ın Nuh a.s.'ın oğlu mu yoksa müttefik mi olduğunu kesinlikle bilmezlerdi].

Görüldüğü gibi YO ve CTC'de Ebulca Han'ın, yani Yafes'in Nuh'un oğlu olup olmadığı konusunda şüpheli bir yaklaşım vardır.

Diğer Oğuz rivayetlerinden farklı olarak Şecere-i Terâkime ve Şecere-i Türk'te Yafes'in sekiz oğlunun olduğu belirtilir. RO, CHTT ve YO'de Yafes'in bir oğlu olduğu ve Yafes'ten sonra onun tahta geçtiği belirtilir:

ŞT: "Sekkiz oġlı bar irdi. Evlādı bisyār köp bolup irdi. Oġlanlarınıñg̃ atları munlar turur: Türk, Ḫazar, Saḳlap, Rus, Miñg̃, Çin, Kimārī, Tārīḫ". [Sekiz oğlu vardı. Çok çocuğu olmuştu. Çocuklarının adları şunlardır: Türk, Hazar, Saklap, Rus, Ming, Çin, Kimari, Tarih].

ŞTürk: "Sekkiz oġlı bar irdi. Evlādı bisyār köp bolup irdi. Oġlanlarınıñg̃ atları munlar turur: Türk, Ḫazar, Saḳlap, Rus, Miñg̃, Çin, Kimārī, Tārīḫ"

RO: "Onun Dhîb Yavqu Han adında bir oğlu oldu"

CHTT: "Basa <Dib> Naḳu İbileç Ḫan-nıñg̃ oġlı turur. Taḳı <İbileç Ḫan> Yāfet ibn Nūḥ peyġamber turur" [Sonra Dib-naku İbileç han'ın oğludur, sonra İbileç Nuh-yalavaç-oğlu Yafes'tir].

YO: ..ve bu Bulca ḫānuñ bir oġlı var-idi adı Dib Yaḳuy ki... [...ve bu Bulca Han'ın Dib Yakoy adlı oğlu vardı].

CTC: "... ve bu Abulca Hannıñ oġlı bar erdi Dib Yaḳoy atlıġ" [...ve Abulca Han'ın Dib Yakoy adlı oğlu vardı]

Bakuy Dip Han'ın anlamı ise sadece beş Oğuzname rivayetinde yer alır ve beşinde de anlam aynıdır:

ŞT: "Dipniŋ maʿnāsı taḫtnıŋ yeri, Baḳuynıŋ maʿnāsı il uluġı dimek bolur" [Dip'in anlamı "tahtın yeri", Bakuy'un anlamı "devlet büyüğü"dür].

ŞTürk: "Dipniŋ maʿnāsı taḫt yiri, Baḳuynıŋ maʿnāsı il uluġı timek bolur"

RO: Dhîb'in mânâsı taht ve makam, Yavḳu ise halkın önderi demektir.

YO: "...adı Dib Yaḳuy ki maʿnāsı devlet ve ulu ve manṣıb yiri dimekdür yaʿnī mecmūʿ ḳavmüñ ulusı ve başı..."[... adı Dib Yakuy, anlamı (ise) devlet ve ulu ve devlet hizmetinde yeri olan, yani bütün kavmin büyüğü ve başı..."

CTC: "Dib - taht yeri mansab bolġay, Yaḳoy uluġ küçlük ḳutlıḳ ḳavm bolġay" [Dib - taht yeri devlet hizmeti olur, Yakoy ise büyük, güçlü, kutlu kavim olur].

Dip Bakuy Han'ın dört oğlu vardır. RO, CHTT ve YO'de doğrudan doğruya Dip'in oğullarına geçilir ve silsile verilmeye devam edilir, ancak ŞT ve ŞTürk'te bu şecereye daha geniş ve farklı bir biçimde yer verilir:

ŞT: "Ol taḳı köp yıllar pādişāhlıḳ ḳılıp dostlarnıŋ külgenin düşmenlerniŋ yıġlaġanın körüp sivünüp andın soŋ öler bolġanda oġlı Kök Ḫānnı taḫtında olturtup öldi. Ol taḳı köp yıllar pādişāhlıḳ ḳıldı. Atası yolından taşḳarı çıḳmadı. Ḫaste boldı irse oġlı Alınca Ḫānnı öz yerinde olturtup uzaḳ seferġa kitdi: Ol taḳı köp yıllar pādişāhlıḳ ḳıldı. Atalarından vilāyetleri il ulusları köp boldı. Anıŋ ikiz oġlı boldı. Biriniŋ atı Tatar ve biriniŋ atı Moġol. Atası ḳarı bolġandın soŋ yurtını ikki bölüp ikki oġlıġa berip vefāt boldı. Alınca Ḫān ölgendin soŋ Tatar ve Moġol her ḳaysısı öz yerlerinde pādişāhlıḳ ḳıldılar. Moġol Ḫānnıŋ tört oġlı bar irdi. Uluġınıŋ atı Ḳara Ḫān, ikkinçi Kür Ḫān, üçünçi Ḳır Ḫān, törtünçi Or Ḫān. Moġol Ḫān uluġ oġlı Ḳara Ḫānġa yurtını berip barçanıŋ bara turġan yurtıġa kitdi" [O da uzun yıllar padişahlık yapıp; dostlarının güldüğünü, düşmanlarının ağladığını görerek sevinip ondan sonra ölecek

olduğunda oğlu Kök Han'ı tahtına oturtup öldü. O da uzun yıllar padişahlık yaptı. Babasının yolundan dışarı çıkmadı. Hasta olunca oğlu Alınca Han'ı kendi yerine oturtup uzun (bir) sefere çıktı. O da çok uzun yıllar padişahlık yaptı. Ülke ve halkları atalarınınkinden çok oldu. Onun ikiz oğlu oldu. Birinin adı Tatar, diğerinin adı Moğol. Babası yaşlandıktan sonra yurdunu ikiye bölüp, iki oğluna verip vefat etti. Alınca Han öldükten sonra Tatar ve Moğol her biri kendi yerlerinde padişahlık yaptılar. Moğol Han'ın dört oğlu vardı. Büyüğünün adı Kara Han, ikincisi Kür Han, üçüncüsü Kır Han, dördüncüsü Or Han'dır. Moğol Han yurdunu büyük oğlu Kara Han'a verip herkesin gittiği yere gitti].

ŞTürk: "Ol taḳı köp yıllar pādişāhlıḳ ḳılıp dostlarnıñg külgenin düşmenlerniñg yıġlaġanın körüp ve sivünüp köp yıllar pādişāhlıḳ ḳılıp oġlı Kiyük Ḫānnı ornıda olturtup Barsa Kilmes tigen şehrge kitdi Kiyük Ḫān taḳı ata taḫtında olturup niçe yıllar dād u ʿadl ḳılıp oġlı Alınca Ḫānnı yirinde ḳoyup ḫalḳ bara turġan yirge bardı Alınca Ḫān köp yıllar ilge pādişāhlıḳ ḳıldı. Nūḥ ʿaleyhi's-selāmnıñg zamānıdın tā bu Alınca Ḫānnıñg zamānıġaça barça Yāfeṯ evlādı müsülmān irdiler Alınca zamānıda yurt ābādān ve il devletli boldı..... Alınca Ḫannıñg ikki oġlı bar irdi. ikiz tuḳġan uluġınıñg atı Tatar kiçikiniñg atı Moġol. Alınca Ḫan ḳarıġan soñg ilini bölüp iki oġlıġa birdi bu ikisi biribiri birlen yamanlıḳ ḳılmay yaḫşılıḳ birlen devlet sürüp ʿömr ötkerdiler evvel Tatarnı aytalı Teñgrim buyursa andın soñg Moġolnı aytur miz".

Moğol Han'ın oğullarına gelinceye kadar ŞTürk'teki soy ağacı daha farklı biçimde gelişir. *Tatar Han*'dan sonra oğlu *Buka Han*, Buka'dan sonra oğlu *Yelince Han*, Yelince Handan sonra oğlu *Atlı Han*, Atlı'dan sonra oğlu *Atsız Han*, Atsız'dan sonra oğlu *Ordu Han*, Ordu'dan sonra oğlu *Baydu Han*, Baydu'dan sonra oğlu *Sevinç Han* hükümdar olur. ŞTürk'e göre: Sevinç Han zamanında Moğol Han ile Tatar Han arasında düşmanlık ortaya çıkar. Savaşları hep Moğol Han kazanır. Moğol Han'ın uzun yıllar padişahlık yaptığı belirtilir:

"Moġol Ḫān köp yıllar pādişāhlıḳ ḳıldı. Tört oġlı bar irdi. Uluġı Ḳara Ḫān, ikkinçi Oz (Or) Ḫān, üçünçi Küz Ḫān, törtünçi Kür Ḫān. Moġol Ḫān öler bolġanıda uluġ oġlı Ḳara Ḫānnı öz yurtında ḳoyup kitdi"

RO: "Dört muteber ve şöhretli oğlu vardı: Kara-Han, Or-Han, Kür-Han ve Küz-Han. Kara Han veliahd olduğundan babasının yerine geçip padişah oldu".

CHTT'de Dip Bakuy'un oğullarının hanlık yaptıkları yerler de söylenmiştir:

CHTT: "<Dib> Naḳu'nıñg neslidin tört kişi tört atḳa muttaşıl boldılar bir Ḳara Ḫan şimāl iliġa bir Or Ḫan şimālnıñg ġarbıġa bir Kü<r> Ḫan şarḳ vilāyetiġa bir Küz Ḫan şimālnıñg şarḳı sarıda turur" [Dib-naku'nun soyundan dört kişi dört yere eriştiler. Bir Kara han kuzey halkına, bir Or han kuzey batıya, bir Kür han doğu halkına, bir Küz han kuzey doğu yönündedir].

YO: "...bu oġlan şevket ve pādişāhlıḳ esbābıyla atasından artuġıdı ve dört oġlanları varidi adları Ḳara Ḫān ve Or Ḫan ve Kün Ḫān ve Kür Ḫān..." [bu oğlan (Dib Yakuy) şevket ve padişahlık yönünden babasından daha iyiydi ve Dört oğlu vardı: Kara Han, Or Han, Kün Han ve Kür Han].

CTC: Şul atadan tört oġul erdiler. Anlarnıñ atı Ḳara Ḫan ve Or Ḫan ve Kör Ḫan ve Köz Ḫan [Bu atadan dört oğuldular. Onların adı Kara Han, Or Han, Kör Han, Köz Han].

Oğuznâmelerde giriş kısmı niteliğinde olan bu bölümleri bitirdikten sonra Oğuz'un doğumundan başlayarak Oğuznâmelerde yer alan motifleri sırasıyla veriyoruz:

1) Oğuz'un Doğumu

Oğuzun doğumu bütün Oğuz rivayetlerinde yer alır. Tüm Oğuznâmelerde ortak olan yön Oğuz'un Kara Han'ın oğlu olduğudur:

ŞT: "Ḳara Ḫānnıñg uluġ ḫātūnıdın bir oġlı boldı" [Kara Han'ın büyük hanımından bir oğlu oldu].

ŞTürk: "Ḳara Ḫānnıñg uluġ ḫātūnıdın bir oġlı boldı"

RO: Kara-Han veliahd olduğundan babasının yerine geçip padişah oldu. Onun çok talihli ve padişahlığa layık bir oğlu dünyaya geldi.

CHTT: "Teñri ta'ālā öz irklikin bilgürtüp Ḳara Ḫanġa bir oġul rūzī ḳıldı" [Yüce Tanrı kudretini göstererek Kara Han'a bir oğul nasip etti].

MO: "iẓi rūzī ḳıldı bir oġlan añga" [Tanrı ona bir oğlan nasip etti].

YO: "Ḳara Ḫān atası yirine ḫan oldı ve anuñ bir oġlı tuġdı" [Kara Han babasının yerine han oldu ve onun bir oğlu dünyaya geldi].

CTC: "Ḳara Ḫan atası turġan yurtunda erdi. Ol yerde Ḳara Ḫannıñ oġlı tuġdı" [Kara Han babasının memleketindeydi. Orada Kara Han'ın bir oğlu dünyaya geldi].

UOKD: "Günlerden bir gün Ay Kağanın gözü parladı, doğum ağrıları başladı, erkek çocuk doğurdu"[13]

2) Oğuz'dan önce halkın kâfirliğe yönelmesi:

Oğuznâmelerin kimisinde Oğuz'dan önce halkın Tanrıdan uzaklaşıp kâfirliğe yöneldikleri vurgulanmıştır. Bu konuya şu Oğuz rivâyetlerinde yer verilmiştir:

CHTT: "...Yāfeṯ neslidin ivrüldi küfür ve kāfirlıḳḳa raġbet ḳılındı.

---

13 Uygur harfli Oğuz Kağan Destanı için Arat-Bang çalışmasından yararlanılmıştır: W. Bang ve G. R. Rahmeti [Arat], *Die Legende von Oghuz Qaghan*. Sitzungsberichten der Preussischen Akademie der Wissenschaften, Phil.- Hist. Klasse. Berlin, 1932. Bu çalışma daha sonra, Reşit Rahmeti Arat tarafından Türkçeye çevrilerek 1936'da tekrar yayımlandı: *Oğuz Kağan Destanı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Semineri Neşriyatından. İstanbul Üniversitesi Yayımları: 18, İstanbul 1936.

Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı üzerine ilk çalışma Dr. Rıza Nour tarafından yapılmıştır: Dr. Rıza Nour, *Oughouz-Namè, Epopée Turque, [Oğuz-Nâme , Türk Destanı]*, Transcription *en lettres Phonétiques notes, Traduction Française Texte en Turc de Turquie, Fac-similé*, Alexandrie, Mai 1928; Dr. Rıza Nur'un bu çalışması, Paul Pelliot tarafından eleştirilmiştir: "Sur la Légende d'Uyuz-Khan en Ecriture Ouigoure", *T'oung Pao*, 1930, XXVII, s. 247-358. (Bu çalışmanın Vedat Köken tarafından yapılmış olan çevirisi Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanmıştır: *Uygur Yazısıyla Yazılmış Uğuz Han Destanı Üzerine*, Çeviren: Vedat Köken, Ankara 1995). Pelliot adı geçen çalışmasının 9. sayfasında bu cümleyi farklı okur ve yorumlar, ayrıca ayrıntılı bir açıklama verir. Sertkaya ise "*Oğuz Kağan Destanı* Üzerine Bazı Mülahazalar" adlı yazısında bu cümleyi şöyle verir: Ay Kağannuñg közü yarup bodadı ... togurdı... "Ay Kağan'ın gözü parlayıp boyandı (= aydınlandı) ... doğurdu".

Diyānet<din> hīç eşer ala<r>nıñg arasında ḳalmadı" [Yafes soyundan üç göbek dönünce küfüre küfürcülüğe eğilim arttı, onların arasında dinden bir iz kalmadı].

MO: "ḳ(a)ra ḥan ulusnı tüzet(t)i bilip / ḫudānı unutup y(a)man iş ḳılıp" [Kara Han ulusu bilip (bilerek) düzene koydu, (fakat) Hüdâ'yı unutup (unutmakla) kötü iş yaptı].

YO: "...ve mecmū' ḳavm ve ḳabīlelerile kāfirleridiler" [ve bütün kavim ve kabilelerle kâfirdiler].

CTC: "...ve mecmu' ḳavm kafr erdiler" [...ve bütün kavim kafirdi].

3) Oğuz'un vasıfları:

Oğuznâmelerin dördü hariç (ŞT, ŞTürk, CHTT ve UOKD) diğerlerinde Oğuzun dünyaya gelişinden sonra annesinin memesini emmeyişi ve annesini islâmiyete davetini anlatan bölüm yer alır. ŞT, ŞTürk, CHTT ve UOKD'da farklı olarak, Oğuzun dünyaya gelişinden hemen sonra vasıflarından bahsedilir. Diğer Oğuznâmelerde, Oğuz'un bir yaşına geldiği belirtildikten sonra vasıfları verilir.

ŞT, ŞTürk, CHTT ve UOKD'de Oğuzun doğumundan sonra yer alan kısım şöyledir:

ŞT: "Körki ay kündin artuḳ" [Güzelliği ay(dan ve) güneşten fazla(ydı)].

ŞTürk: "Körgeli ay kündin artuḳ"

CHTT: "Beġāyet sāhib-cemāl irdi" [Pek güzeldi].

UOKD: "uşol oġulnıñg öñglüki çerayı kök irdi ağızı ataş kızıl irdi közleri al saçları kaşları kara irdiler irdi yakşı nepsikilerdin körüklügrek irdi" [o oğlanın yüzü maviydi, ağzı ateş gibi kızıldı gözleri al, saçları ve kaşları kara idi. O iyi nabsikilerden de güzeldi][14]

14 Arat-Bang, a.g.e., s. 10-11; UOKD metni için Arat-Bang yayınından yararlandık. O. F. Sertkaya 1992 Belleten'de yazdığı "*Oğuz Kağan Destanı* Üzerine Bazı Mülahazalar" makalesinde bu bölüme de yer vermiştir. Bu nedenle bu bölümde Sertkaya tarafından yapılan düzeltiler de dikkate alınmıştır. Rıza Nur'un çevirisi ve Paul Pelliot'nun yaptığı düzeltiler için bkz. a.g.e. s. 11, 12, 13.

Kimi Oğuz rivayetlerinde (RO, YO, CTC) Oğuz'un vasıfları, Oğuz'un bir yaşına bastığı belirtildikten ve annesini emmeyerek onu islâmiyete davet edişinden sonra verilmektedir. MO'de ise Oğuz'un nitelikleri çocuğun Oğuz adını alışından sonra verilmiştir:

RO: "Bir yıl geçince babası onda olgunluk ve asâlet belirtileri gördü. Onun temizlik ve güzelliğinden hayrette kaldı ve dedi ki: 'Bizim kavim ve uruğumuzda bundan daha güzel bir çocuk dünyaya gelmemiştir'".

YO: "...çün bir yaşına yetişdi ġāyet arı ve görklü ṣūretliyidi ve rüşd ve hidāyet eşeri alnından yıldurardı atası çün ol ma'ānī anda görürdi aydurdı ki bizüm uruġumuzdan bu şekl ve bu ṣūretlü oġul vücuda gelmiş degüldür..." [bir yaşına geldiğinde gayet temiz ve güzel yüzlüydü; doğru yolda ve hak yolunda olduğunun işareti alnında parlıyordu. Atası onda öyle anlamlar görüyordu ki "bizim soyumuzda bu şekil ve surette çocuk dünyaya gelmemiştir" diyordu.

CTC: "Neçük bir yaşadı erse, be-ġayet aru sahib-cemāl ve ḫub-ṣuretlıġ boldı. Atası ol ma'niden körüb edi bizniñ ḳavmımızda munuñ dek oġlan heç tuġmadı" [Bir yaşına geldiğinde gayet temiz, hoş ve güzel yüzlü oldu. Babası bizim kavmimizde bunun gibi bir oğlan hiç doğmadı (derdi)].

4) Oğuz'un annesini emmeyişi ve onu islâmiyete daveti:

ŞT: "Üç kiçe kündüz anasını immedi. Her kiçe ol oġlan anasınıñg tüşige kirip aytur irdi: Ey ana müsülmān bolġıl, eger bolmasañg ölsem öler men siniñg imçekiñgni immes men tip aydı. Anası oġlına ḳıya bilmedi taḳı Teñgriniñg birlikine īmān keltürdi ve andın soñg ol oġlan imçekin imdi ve anası körgen tüşini ve müsülmān bolġanını kişige aytmadı taḳı yaşurdı" [Üç gün üç gece annesini emmedi. O oğlan her gece annesinin düşüne girip "ey ana, müslüman ol, eğer olmazsan ölürsem de ölürüm, senin memeni emmem" demiş. Annesi oğluna kıyamadı ve Tanrı'nın birliğine iman getirdi, bunun üzerine oğlan annesinin memesini emdi. Annesi ise, gördüğü düşünü [ve] müslüman oluşunu kimseye söylemedi ve gizledi].

ŞTürk: "Üç kiçe ve kündüz anasını immedi. Her kiçe ol oğlan anasınıñg tüşige kirip aytur irdi: Ey ana müsülmān bolġıl, eger

bolmasaŋ ölsem öler men siniŋ imçekiŋni immen tip. Anası oğlığa kıya bilmedi takı Teŋriniŋ birlikine īmān kiltürdi andın soŋ ol oğlan imçekin imdi anası körgen tüşini ve müsülmān bolġanını kişige aytmadı takı yaşurdı"

RO: "Üç gün ve üç gece anasının sütünü emmedi. Anası artık onun hayatından ümidini kesmiş, kederli ve endişeli idi. Bir gece rüyâsında oğlunun kendisine birşeyler söylediğini gördü.: "Eğer sütünü emmemi istiyorsan biricik Tanrı'yı ikrar ve itiraf et; üzerine olan hakkını olduğu gibi farz bil". Kadın üç gece bu hâli rüyasında gördü. Bu kavim kâfir dininde olduğu için kadın meseleyi onlara anlatamadı. Kocasından gizli olarak Tanrı'ya imân etti. Elini göğe kaldırıp dua etti ve dedi ki: "Ey Tanrım, bâri ben bîçârenin sütünü bu çocukcağazın zevkine uydurup tatlı kıl". Oğuz o anda anasının göğsüne yapışıp emmeye başladı. Bir yıl geçince babası onda olgunluk ve asâlet belirtileri gördü."

CHTT: "Üç künge tigınçe hīç ḫatunnıŋ imçekin aġzıġa almadı. Eŋek<e>ler<i>din biri tüş<inde> kördi kim oğlan tilge kiliptür ayıttı kim eger sin yirni kökni yaratḳan bir teŋri taʿālāġa iḳrār ḳılsaŋ siniŋ sütüŋni ḳabūl ḳılur-min tidi. Taŋ attı irse ol ḫatun takı teŋri taʿālāġa çın iʿtiḳadı birle bütti ol ḫatunnıŋ sütini ol oğlan raġbet ḳıldı. Basa ol oğlannıŋ yüzidin andaḳ nūr ẓāhir boldı kim köpler<i>niŋ közi ḫīre bolup irdi" [Üç güne değin bir hatunun memesini ağzına almadı. Analıklarından biri düşünde oğlanın dile gelip "sen yeri göğü yaratan bir ulu Tanrı'ya inanırsan, senin sütünü ağzıma alırım" dediğini gördü. Tan atarken o hatun da ulu Tanrı'ya bütün inancı ile inanınca, o hatunun sütünü o oğlan içti. Sonra o oğlanın herkesin gözünü kamaştıran bir ışık çıktı".

Burada dikkati çeken önemli nokta, diğer Oğuznâmelerde Oğuz'un annesi bir tanedir, ancak CHTT'de Oğuz'un analıklarından söz edilir ve bunlardan biri rüyayı görür ve müslüman olur.

MO: toġup üç kün öt(t)i emüg em(m)edi / anasınıŋ hergiz südi t(a)m(m)adı
anası ḳ(a)tıġ ḳ(a)zġu oğlı üçün / birip emçek ana ni ḳılsun k(ü)çün
tüşinde körer oğlı aytu[r] aŋa / eş(i)tseŋ anam bir sözüm bar s(a)ŋa
sin ol t(e)ŋri-ġa büt īmān-ġa ulan / ḳoy ol bāṭıl işni bu yan-ġa ulan

eger mundag itseñg emer m(e)n sini / yoḳ erse öler m(e)n n'iter s(e)n mini
anası eş(i)t(t)i bu sözni turup / şükür ḳıldı ḥaḳ-ḳa yüzini sürüp
çını birle büt(t)i yaratḳan-ġa ol / bu işdin tuyundı ni ḫoş toġrı yol
eme b(a)şladı ol oġul süt tilep / anası emüzdi b(a)şını silep
[Doğup, üç gün geçti, meme emmedi, / anasının asla sütü damlamadı
Anası oğlu için çok kaygılı idi; / güçlükle meme vermekten başka ne yapsın?
Rüyasında görür ki oğlu ona / "İşitsen, anam sana bir sözüm var." der.
"Sen o Tanrı'ya inan, îmana gel, / o bâtıl işi koy, bu yana gel (katıl)
Eğer böyle yaparsan, ben seni (sütünü) emerim; / yoksa (aksi halde) ölürüm, beni neylersin?"
Anası bu sözü işitti (işitince), durup / Hakk'a yüz sürüp şükür kıldı
O (anası) Yaradan'a sıdkı ile îman etti, / bu işten ne hoş ve doğru bir yol...
O oğul (çocuk) süt dileyip emmeğe başladı; / anası da başını okşayarak emzirdi].

YO: "... ve anuñ bir oġlı tuġdı ve vücūda geldi üç gün üç gice anasınuñ emçekin almadı ve südin emmedi anası ol sebebdin aġlardı ve taẕarru' ve zārılıḳ iderdi ve her gice düşünde şöyle görürdi ki ol oġlançuḳ aña aydurdı iy benüm anam eger Tañgrıya tapup Tañgrını sevicilerden olursañg senüñ südüñi emerem ve ol ḫātūn eri ve temāmet ol ḳavmleri kāfirler diy ḳorḳardı ki eger Tañgrını bir bilüp Tañgrıya tapduġın aşkāre iderse anı ol oġlançuġıla helāk iderler diyü gizlüde göñlinde Tañgrıya īmān getürüp bir bildi ve tamām iḫlāṣla ḥaḳḳ te'ālāya muḥibb oldı ve ol oġlançuḳ tā sinüñ emçekini alup emdi" [...ve onun bir oğlu dünyaya geldi üç gün, üç gece annesinin memesini almadı ve sütünü emmedi, annesi bu yüzden ağlardı, yalvarırdı, inlerdi ve her gece düşünde o oğlanın "ey benim anam, eğer Tanrı'ya tapıp Tanrıyı sevenlerden olursan senin sütünü emerim" dediğini görürdü ve o hanım, eşi ve bütün kavmi kâfir diye korkarlardı ki eğer Tanrıyı bir bilip Tanrıya tapdığını açıklarsa onu o oğlancağızla helâk ederler diye gizlice gönlünde Tanrıya iman getirip (Tanrıyı) bir bildi ve gönülden gelen bir dostlukla Tanrıyı sevdi ve o zaman o oğlancağız annesinin

memesini alıp emdi].

CTC: "Ol oġul üç keçä kündüz anasınıñ sütin emmädi. Bu sebebdin anası yıġlap taẕarru' ḳıldı. Ve her keçä anası uyḳısında andaġ körär kim ol yaş oġlan anasıġa aytur: ey ana, ägär ḫudayġa tabunsañ, ol ḫudayġa muḥibb bolsañ, seniñ sütüñni emermin, ol ḫatun kim bi-vasıta ol kim eri, tamam ḫalḳı birlä, ḳavmı birlä kafr erdiler. Ḳoruḳtı ägär aşkare ḳılsam ḫudayġa tabunmaḳnı, anı oġlı bilä birgä öltürgey teb saḳındı. Ḫatun yaşurun iman keltürdi. Tamam iḫlās bilän muhibb-i ḫaḳ celle ve 'ala'a boldı. Ol oġlan anasınıñ sütin eme başladı" [O çocuk üç gece gündüz annesinin sütünü emmedi. Annesi bu yüzden ağlayıp yalvardı. Annesi her gece uykusunda (düşünde) o küçük çocuğun annesine "ey ana! eğer Tanrıya taparsan ve o Tanrıyı seversen, senin sütünü emerim" dediğini görür. O kadın, tabii ki kocası ve bütün halkı kâfirdi. Korktu, eğer Tanrıya ibadet ettiğini söylerse onu oğluyla birlikte öldüreceklerini düşündü. Kadın gizlice iman etti. Bütün samimiyetiyle Tanrıyı sevdi. O çocuk annesinin sütünü emmeye başladı].

UOKD'de ise, bu olay tamamen farklıdır: "oşul oġıl anasınıñg kögüsindin oğuznı içip mundın ardıkrak içmedi, yig ed, aş sürme diledi, dili kile başladı kırık kündin soñg bedükledi yüridi, oynadı" [Bu çocuk anasının göğsünden ilk sütü emdi ve bir daha emmedi. Çiğ et, çorba ve şarap istedi. Dile gelmeye başladı; kırk gün sonra büyüdü, yürüdü ve oynadı][15].

5) Oğuz'un büyüyüp ad alması:

ŞT ve ŞTürk'te'de bu bölüme geçmeden önce Türk halkının Yafes'ten Alınca Han zamanına kadar müslüman olduğu, ancak Alınca Han zamanından sonra nüfusun artışıyla kâfirliğin başladığı ve Kara Han zamanında bu kâfirliğin daha çok arttığı ve müslüman olunduğu takdirde çoçukların babasını, babanın da çocuklarını öldürebileceği belirtilir ve Oğuz'un ad alışı şöyle anlatılır:

> ŞT: "Ol çaḳda Moġolnıñg resmi andaġ irdi kim tā oğlan bir yaşıġa yetmegünçe anġa at ḳoymaslar irdi. Oğlan bir yaşıġa yetdi irse Ḳara Ḫān ilge savun saldı taḳı uluġ toy ḳıldı. Toy küni oğlannı ma'rek içige

15 Bu cümledeki sözcükler üzerindeki açıklamalar için Paul Pelliot'nun a.g.e'e bkz.

keltürüp Ḳara Ḫān biglerige aytdı: Bizniṅg bu oġlımız bir yaşıġa yetdi. İmdi munġa ni at ḳoyar siz tip bigler cevāb bermesdin burun oġlan aytdı: Meniṅg atım Oġuz turur

Beyt Uşal bir yaşar oġlan anda revān Atım turur Oġuz, ḫusrev-i nām-ver
Kelip tilge tidi biliṅgler ʿayān Biliṅgler yaḳın barça ehl-i hüner

Toyġa kelgen uluġ ve kiçik barça oġlanniṅg bu sözige taṅg ḳaldılar taḳı aytdılar kim bu oġlanniṅg özi atını ayta turur mundın yaḫşı at bolur mu tip atın Oġuz ḳoydılar" [O çağda Moğollarda oğlan bir yaşına girmeden ad koymama âdeti vardı. Oğlan bir yaşına gelince Kara Han halkı davet etti ve büyük bir ziyafet verdi. Kara Han, ziyafet günü çocuğu meydanın ortasına getirip beylerine (şöyle) söyledi: "Bizim bu oğlumuz bir yaşına girdi, şimdi buna ne ad koyacaksınız". Beyler (henüz) cevap vermeden (önce) çocuk "benim adım Oğuz'dur" dedi.

Beyit
İşte orada yürüyen bir yaşındaki oğlan
Gelip dile dedi bilin açık seçik
Adım ünlü padişah Oğuz'dur
Bütün hüner sahipleri bilin

Ziyafete gelen büyük küçük herkes oğlanın söylediği bu sözlere şaşırdılar ve "bu çocuğun kendisi adını söylüyor, bundan daha iyi ad olur mu?" diyerek adını Oğuz koydular].

ŞTürk: "Ol çaḳda Moġolniṅg resmi andaġ irdi kim tā oġlan bir yaşıġa yetmegünçe anġa at ḳoymaslar irdi. Oğlan bir yaşıġa yitdi irse Ḳara Ḫān ilge savun saldı taḳı uluġ toy ḳıldı. Toy küni oğlanni maʿrek içige kiltürüp Ḳara Ḫān biglerige aytdı: Bizniṅg bu oğlımız bir yaşıġa yitdi. İmdi munġa ni at ḳoyar siz tip bigler cevāb birmesdin burun oğlan aytdı: Meniṅg atım Oġuz turur

Beyt Uşal bir yaşar oġlan anda revān Atım turur Oġuz, ḫusrev-i nām-ver
Kelip tilge tidi biliṅgler ʿayān Biliṅgler yaḳın barça ehl-i hüner

Toyġa kilgen uluġ ve kiçik barça oġlanniṅg bu sözige taṅg ḳaldılar taḳı aytdılar bu oġlanniṅg özi atını ayta turur mundın yaḫşı at bolur mu

tip atını Oġuz ḳoydılar"

RO: Çocuk bir yıl sonra [aynı İsa Peygâmberinki gibi] dili açılıp konuşmaya başladı ve "ben bir otağda doğduğum için adımı Oğur koymak gerekir" dedi.

CHTT: "Çün Türk<ler> bağlaġan sütni aġuz dirler. Ol oġlanni taḳı aġuzġa oḫşatıp anası atası Aġuz dip at ḳoydılar. Basa ḥikāyet ḳılurlar kim oġlan tilge kilip ayıttı kim mini͡ng atımnı Aġuz ḳoyu͡nguz dip." [Türkler bağlayan süte ağuz derler o oğlanı da ağuza benzetip anası babası Ağuz diye ad koydular. Sonra oğlanın dile gelip benim adımı Ağuz koyunuz diye söylediğini anlatırlar].

MO: "ayur bir kün erte oġul atını / dimedük, t(i)yeli͡ng munu͡ng ẕātını
meşveret ḳılalı͡ng özi͡nge b(u)run / اوراكجانى yoḳtur munu͡ng t(e)g
y(u)r(u)n[16]
m(e)ni͡ng urġum içre munu͡ng t(e)g kişi / yoḳ irdi bu bolġay ḫalāyıḳ
b(a)şı
kim aş tart(t)ı barça yidiler boġuz / oġul öz atını atadı oġuz
eş(i)tken bu sözni barı tan͡gladı / oġuznu͡ng işi-ni ḳ(a)muġ an͡gladı"

[(Kara Han) bir gün sabahleyin "Oğul adını / demedik (ona ad koymadık), bunun kişiliğinden bahsedelim." dedi.
"Önce kendisiyle görüşelim, / bunun gibi ..... yoktur.
Benim soyum içinde bunun gibi kişi yok idi, / halkın başı (önderi) bu olacak."
Ziyâfet çekti, herkes doyasıya yedi; / oğul da kendisini "Oğuz" diye adlandırdı.
Bu sözü işiten herkes hayret etti; / Oğuz'un işini tamam anladı.]

YO: "... uluḳ ve kemāl merātibine iriserdür ve aña ad ḳomaḳ bābında anlaruñıla danışup meşveret iderdi ol bir yaşında oġlançuḳ söze gelüp söyledi benüm adımı Oġuz ḳoñ diyü çaġırdı ḥāżırlar ol ḥālden yavlaḳ ʿacebe ḳaldılar ve anuñ sözi mucebince ki aña mürşid ḥaḳḳ ʿazze ve ʿalā idi aña Oġuz ad virdiler" [... büyüyüp kemâle

16 Bu dizedeki اوراكجانى sözcüğünün *ürek-cānı* biçiminde okunabileceğini ve "kötü, zararlı, mahzurlu" gibi anlamlar taşıyabileceğini belirten Eraslan, konuyla ilgili sonraki bir yazısında bu sözcüğün *ura keçeni* biçiminde de okunabileceğini belirtir. Ayrıntılı bilgi için bkz. K. Eraslan, ""Manzum Oğuznâme" ile ilgili iki not", *Türkiyât Mecmuası*, c. 9, İstanbul 1980, s. 345-346.

eriştiğinde ona ad koymak için onlarla konuşuyordu bir yaşındaki oğlancağaz söze gelip benim adımı Oğuz koyun diye çağırdı. Orada bulunanlar bu duruma çok şaşırdılar ve onun sözüne uyarak ona Oğuz adını verdiler].

CTC: "Ol oġlan bir yaşar erdi oġlandın avaz keldi. Meniñ atımnı Oġuz ḳoyuñız teb. Ḫazr turġan be-ġayet ʿacebḳa ḳaldılar ve be-mucib sözi anıñ kim eṣer-i erşed ḫaḳḳ taʿaladın erdi. Ol sebebdin Oġuz atadılar" [O oğlan bir yaşındayken "benim adımı Oğuz koyun" diyerek ses geldi. Bekleyenler çok şaşırdılar ve onu bu şaşırtıcı sözü irşad edici Yüce Tanrıdandı. Bu nedenle (ona) Oğuz adını verdiler].

UOKD: Burada Oğuz'un ad alışı yok.

6) Oğuz'un konuşmaya başladığında Allah'ın adını deyişi, yetişkin olduktan sonra gösterdiği kahramanlıklar ve din için çalışması:

ŞT: "Oġuznıñg tili çıḳıp yörgenide Allāh Allāh tip hemīşe aytur irdi. Anı her kim işidse ayturlar irdi: Oġlan turur, tili kilmeslikindin ni ayturın bilmey turur dirler irdi, anıñg üçün kim lafẓ-ı Allāh ʿArāb tili turur. Moġolnıñg hīç atası ʿArāb tilini işitken irmes Oġuznı Ḫudā-yı Teʿālā māder-zād velī yaratıp irdi. Anıñg üçün köñgline ve tiline özinińg atını sala turur irdi" [Oğuz konuşmaya başladığında hep "Allah Allah" diyordu. Bunu işiten herkes, *Allah* sözcüğü Arapça olduğundan "çocuktur, Allah sözcüğü Arapça olduğundan dili dönmüyor (ve) ne dediğini bilmiyor" derdi. Moğol'un atalarından hiç biri Arap dilini işitmiş değildir. Oğuz'u yüce Tanrı doğuştan veli yaratmıştır. Bu yüzden gönlüne ve diline kendisinin adını getiriyordu].

ŞTürk: "Oġuznıñg tili çıḳıp yörügenide Allāh Allāh tip aytur irdi her kim işitse ayturlar irdi: Oġlan turur, tili kilmeslikindin ni ayturın bilmey turur dirler irdi, anıñg üçün kim lafẓ-ı Allāh ʿArāb tili turur. Moġolnıñg hīç atası ʿArāb tilini işitken irmes Oġuznı Ḫudā-yı Teʿālā māder-zād velī yaratıp irdi. Anıñg köñgline ve tiline özinińg atını sala turur irdi"

RO: "Oğuz çocukluğunda ve büyüme çağında, ergin oluncaya kadar daima Tanrı'yı anıp ona şükrederdi. Her fırsatta ister uykuda,

ister uyanık halde, yaratıcı Tanrı'yı muhakkak anardı. Ona Tanrı'nın nurlu feyzi erişti. Her türlü bilim ve hünerde, ok atmada, kargı kullanmada, kılıç çalmada ve bilgi hususunda âleme ün olacak şekilde gelişme gösterdi".

CHTT'de yok
MO'de ise bu kısım Oğuz'un vasıflarıyla birlikte verilmiştir.

MO: "yüz[i] kö[r]klüg erdi ḳılıḳı sılıġ / köñgüli mihirlig sözi ḫūb yılıġ
atım-çı bahādur yüreklig özi / uyatlıġ müselmān çınoḳ-tur sözi
bu iş birle avġa müdām aṭlanur / kim öz dīni içre ḳ(a)tıġ ḳ(a)tlanur"
[Yüzü güzel, ahlâkı temiz, /gönlü vefalı, sözü cana yakın idi.
Kendisi atıcı (nişancı), bahadır, yürekli, / terbiyeli, müslüman ve gerçek sözlü idi.
Bu iş ile daima ata binip ava gider, / dini içinde (din yolunda) çok çabalardı]

YO: yok
CTC: yok

7) Oğuz'un amcasının kızlarıyla evlenmesi ve onları müslümanlığa çağırması:

ŞT: "Çün Oġuz yigit yetişdi irse Ḳara Ḫān inisi Kür Ḫānınıñ ḳızını alıp berdi. Oġuz kişi yoḳda ḳızġa aytdı: 'Ālemni seni bizni yaratġan bar. Anıñ aṭı Allāh turur. Anı bar bilgil ve bir bilgil anıñ buyurġanından özge işni ḳılmaġıl tidi irse ḳız anı ḳabūl ḳılmadı. Şol zamān ḳopdı taḳı ḳızdın başḳa yatdı. Kiçeler başḳa yatıp kündüz sözleşmes irdi. Bir niçe vaḳtdın soñ Ḳara Ḫānġa aytdılar kim oğluñız köçini sivmey turur. Sevmeslikindin alġan künindin beri bir yerde yatmay turur tidiler irse Ḳara Ḫān bu sözni işitkendin soñ taḳı bir inisi Ḳır Ḫānnıñ ḳızını alıp berdi. Anġa hem īmān 'arż ḳıl tidi ol ḳız hem ḳabūl ḳılmadı. Anıñ birlen hem bir yerde yatmadı. Bu vāḳı'ātdın bir niçe yıllar ötkendin soñ Oġuz Ḫān avġa çıḳıp ḳaytıp

kelür irdi, kördi kim sunıñ yaḳasında bir niçe ża'ïfeler kir yuva tururlar atasınıñ inisi Or Ḫānnıñ ḳızı hem munlarnıñ içinde olturup turur. Ḳızġa kişi yiberip sözleşmekke sırrım āşkāre bolur tip ḳorḳtı. Taḳı ḳızını köşege çarlap ant berip aytdı-kim, atam manġa ikki ḳız alıp berdi anlarnı sivmegenimniñ sebebi bu kim men müsülmān anlar kāfir. Her çend müsülmān bolunğ tidim ḳabūl ḳılmadılar, eger sen müsülmān bolsañ irdi seni alur irdim tidi irse ḳız sen ni yolda bolsañ men şol yolda bolayın tidi. Andın soñ Oġuz Ḫān atasıġa aytdı. Atası Or Ḫānnıñ ḳızını uluġ toy ḳılıp Oġuzġa alıp berdi, ol ḳız müsülmān boldı.Oġuz Ḫān anı köp siver irdi" [Oğuz gençlik çağına geldiğinde Kara Han küçük kardeşi Kür Han'ın kızını (Oğuz'a) aldı. Oğuz kimsenin olmadığı bir anda kıza "dünyayı, seni, bizi yaratan var. Onun adı Allah'tır. Onu var ve bir bil, onun buyurduğundan başka bir iş yapma" dediyse de kız bunu kabul etmedi. O zaman kalktı ve kızdan ayrı yattı. Geceleri (kızdan) ayrı yatıp, gündüz (kızla) konuşmazdı. Bir zaman sonra, Kara Han'a "oğlunuz karısını sevmiyor, sevmediği için de aldığı günden beri aynı yerde yatmıyor" dediler. Kara Han bu sözü işittikten sonra öteki kardeşi Kır Han'ın kızını aldı. (Oğuz Han) ona da "imana gel" dedi, o kız da kabul etmedi. (Oğuz Han) onunla da aynı yerde yatmadı. Bu olaydan uzun yıllar geçtikten sonra Oğuz Han ava çıkmış dönüp geliyordu. Suyun kenarında birkaç kadının çamaşır yıkadığını gördü. Babasının küçük kardeşi Or Han'ın kızı bunların içinde oturuyordu. Sırrının ortaya çıkacağından korktuğu için kıza birini gönderip ve kızı köşeye çağırıp yemin et(tir)ip "babam bana iki kız aldı, onları sevmememin nedeni ben müslümanım, onlar kâfir. Her ne kadar müslüman olun dediysem de kabul etmediler, eğer sen müslüman olsaydın seni alırdım" deyince kız, "sen hangi yolda olursan ben de o yolda olurum" dedi. Ondan sonra Oğuz Han babasına söyledi. Babası büyük bir düğün yaparak Or Han'ın kızını Oğuz'a aldı. O kız müslüman oldu. Oğuz Han onu çok seviyordu].

ŞTürk: "Çün Oġuz yigit yitişdi irse Ḳara Ḫān inisi Uz Ḫānnıñ ḳızını alıp berdi. Oġuz kişi yoḳda ḳızġa aytdı: 'Ālemni ve seni ve bizni yaratḳan bar. Anıñ atı Allāh turur. Anı bar bilgil ve bir bilgil anıñ buyurġanıdın özge işni ḳılmaġıl tidi irse ḳız anı ḳabūl ḳılmadı. Şol

zamānı ḳoydı taḳı ḳızdın başḳa yatdı. Kiçeler başḳa yatıp kündüzler sözleşmes irdi. Bir niçe vaḳtdın soñg Ḳara Ḫānġa aytdılar kim oġlıñgız köçini sivmey turur. Sivmeslikidin alġan kündin beri bir yirde yatmay turur. Ḳara Ḫān bu sözni işitkendin soñg taḳı bir inisi Köz Ḫānnıñg ḳızını alıp birdi. Anġa hem īmān ʿarż ḳıldı ol ḳız hem ḳabūl ḳılmadı. Anıñg birlen hem bir yirde yatmadı. Bu vāḳıʿātdın bir niçe yıl ötkendin soñg Oġuz Ḫān avġa çıḳıp ḳaytıp kile irdi, kördi kim sunıñg yaḳasında bir niçe żaʿīfeler kir yuva tururlar atasınıñg inisi Kür Ḫānnıñg ḳızı hem munlarnıñg içinde olturup turur. Ḳızġa kişi yiberip sözleşmekke sırrım āşkāre bolur tip ḳorḳtı. Ḳızını köşege çarlap ant birip aytdı-kim, atam manġa ikki ḳız alıp berdi anlarnı sivmegenimniñg sebebi bu kim men müsülmān ol kāfir. Her çend müsülmān bolunġ tidim ḳabūl ḳılmadılar, eger sen müsülmān bolsañg irdi seni alur irdim tidi irse ḳız sin ni yolda bolsañg men şol yolda olayın tidi. Andın soñg Oġuz Ḫān atasıġa aytdı. Atası Kür Ḫānnıñg ḳızını uluġ toy ḳılıp Oġuz Ḫānġa alıp birdi, ol müsülmān boldı. Oġuz Ḫān anı köp siver irdi"

RO: "Babası ona amcası Küz Han'ın kızını nişanladı. Oğuz kadını eve getirdi. Onu Tanrı'ya imâna çağırdı. Kız kabul etmedi; Oğuz da ona yakınlaşmaktan kaçındı. Babası oğlunun bu kıza yüz vermediğini görünce, diğer kardeşi Kür-Han'ın kızını ona istedi. Oğuz ondan da aynı şeyi istedi. Kız çekindi ve "eğer beni bu hususta zorlarsan meseleyi babana anlatırım; sonra o seni öldürür" dedi. Oğuz da aralarındaki münâsebeti kesti. Kara Han Oğuz'un her iki kızdan nefret ettiğini anlayınca küçük kardeşi Or-Han'ın kızını istedi. Tesâdüfen bu kız, bir gün kendi cariyeleri ile su kenarında gezip seyretmekte idi. Cariyeler suda çamaşır yıkıyorlardı. Oğuz da bir avdan dönüyordu. Konuşmaya başlayıp Oğuz ona kendi maksadını anlattı: "Eğer dediklerime uyar, onları kabul edersen, seni zevceliğe kabul ederim; aksi takdirde öteki gelinler gibi senden de kaçınır, uzaklaşıp ayrılırım". Kız şöyle dedi: "Ben senden bir parçayım; her ne emredersen ona baş eğer, itaat ederim. Nerede senin halkan (küpen) bulunuyorsa orası bana kulak, nerede (saçlarını tutturan) çember varsa orası bana başdır". Oğuz bu kızı eve getirdi, ona yakınlaştı; onu çok seviyordu. Kadın da aynı şekilde ona bağlılığını ve ve sevgisini göstreriyordu. Oğuz önceki iki geline yüz çevirmekte devam ediyordu."

CHTT: "Çün Aġuz bālig boldı atası Ḳara Ḫan üç inisi-niñg ḳızlarını Aġuz üçün ḳoldı. Taḳı ol ḳızlarnı birer birer teñgri te'ālānıñg birlikin tanımaḳḳa delālet ḳıldı irse ol ḳızlardın <kim> öz<i>ge yaḫşıraḳ irdi Aġuz<nıñg> da'vet<i>ni ḳabūl ḳıldı irse Aġuz taḳı ol ḳızını ḳabūl ḳıldı kündin künge sivüşmekleri artdı" [Ağuz ergen olunca, babası Kara Han üç kardeşinin kızlarını Ağuz için istedi. Sonra o kızları, birer birer, ulu Tanrı'nın birliğini tanımağa çağırdı ise de, o kızlardan kendisine daha güzel gelen Ağuz'un çağrısına uyunca, Ağuz da o kızı aldı. Günden güne sevişmekleri arttı].

MO: atası ḳ(a)ra ḫan oġuznuñg üçün / inisi ḳızını köçürdi küçün
uluġ toylar it(t)i ulus toyladı / oġuz öz ḫatunı bile toyladı
alur cüftige kim mini sin tiseñg / s(e)ver m(e)n sini ḫoş müselmān iseñg
ḫatunı bu sözni ḳabūl ḳılmadı / oġuz hem közige anı ılmadı
سلندر ḫatun t(e)g evinde t(u)rur / oġuz kirse çıḳsa anı köp urur[17]
atası ḳ(a)ra ḫan körüp bildi çın / inisi ḳızıġa oġuz ḳıldı ḳın
y(a)na bir inisi bu kür ḫan ḳızın / ay(ı)t(t)ı oġuzġa ḳıl emdi güzīn
anı taḳı aldı oġuz s(e)vmedi / t(a)yaḳ-dın közini anıñg açmadı
ayur bir iziġa çınoḳ büte sin / s(e)veyin sini ḫoş cān(ı)m birle min
yoḳ erse munuñg t(e)g bil ay turġuñg uş / 'āḳıbette bolġuñg s(e)n uş minde boş
ḳız aytur uluġ söz bu söz sözleme / atañg dīnini tut ögün közleme
barur m(e)n ḳ(a)ra ḫan ḳ(a)t(ı)nda t(u)rup / yükünüp ayur m(e)n yüzümni urup
oġuz çıḳtı sizdin tutup özge dīn / t(i)yür m(e)n t(i)di kör bu ḳ(a)muḳ bedin
oġuz tındı artuḳ aġız açmadı / özin yıġdı özge sözin s(a)çmadı
ikki ḳızını özge közün körmez ol/bularnıñg ḳ(a)tıġa y(a)v(u)ḳ turmaz ol

17 Eraslan, bu dizedeki سلندر sözcüğünü ḫatun'un sıfatı olabileceğini belirtmiş; önerilen *sellendü(r)* okunuşunun ise, *-dür* ekinin bildirme eki olarak kabulü durumunda sözcüğün kökünü belirlemede zorluk getireceğini belirterek sözcüğün yapısı ve anlamı konusunda henüz kesin bir şey söylemenin mümkün olmadığını açıklar. Ayrıntılı bilgi için bkz. ""Manzum Oğuznâme" ile ilgili iki not", *Türkiyât Mecmuası*, c. 9, İstanbul 1980, s. 345-346.

atası ḳ(a)ra ḫan bu işni bilip / oġuzḳa ay(ı)ttı āheste k(e)lip
y(a)na bir inisi ḳızın al tidi / muvāfıḳ tüşürgey anı bir izi
ḳola birdi anı oġuzġa özi / y(a)raşur bu ḳızġa oġuznuñg sözi
oġuz bir kün avdın k(e)lürde körer / ataġlıḳı ḳızını t(a)n(ı)r hem sorar
ay(ı)t(t)ı sin emdi m(e)niñg sin özüñg / ayayın s(a)ñga m(e)n bileyin sözüñg
eger bir tip anı büter erse s(e)n / y(a)nut y(a)ḫşılıḳlar öküş ḳılġa m(e)n
bu sözni eş(i)t(t)i ḳız aytur revān / sin ayġan-nı aytay t(u)rup m(e)n hemān
ni aysañg ayayın ay(ı)t aytayın / bu şirk ü nifāḳdın çınoḳ ḳ(a)ytayın
uşal t(e)ñgri birdür büter m(e)n añga / y(a)na ni dimekni ayu bir m(a)ñga
munuñg t(e)g tidi ḳız īmān k(e)ltürüp / oġuz s(e)vdi ḳızını sözige bütüp
niçe yıl munuñg t(e)g tiriglik ḳılur / kim ol t(e)ñgrisini t(a)nır hem b(i)lür

[Babası Kara Han, Oğuz için, / küçük kardeşinin kızını güçlükle eve getirdi
Büyük ziyâfetler verdi, halkı dâvet etti; / Oğuz da kendi hatunu ile eğlendi
"Eğer (Tanrı'ya îman ettiğini) desen , beni eş olarak alırsın; / iyi müslüman olursan, ben de seni severim."
Hatunu bu sözü kabul etmedi, / Oğuz da ona değer vermedi.
سلندر hatun gibi evinde durur, / Oğuz girse çıksa (eve her gelişinde ve evden ayrılışında onu çoḳça döver.
Babası Kara Han, görüp iyice bildi ki, / Oğuz, küçük kardeşinin kızına ezâ etmektedir.
Yine diğer küçük kardeşi Kür Han'ın kızını, / "Şimdi seç!" diye Oğuz'a söyledi.
Oğuz onu da (eş olarak) aldı, fakat sevmedi, / dayaktan onun gözünü açmadı.
"Eğer bir (olan) Tanrı'ya gerçekten îman edersen, / seni candan severim." der.
"Yoksa (aksi halde) şöyle bil ki, / sonunda benden boş olacaksın (olursun)."
Kız "Bu söz ulu sözdür, böyle söz söyleme , / atan dinini tut, başka

(yol) gözleme." der.
"Kara Han'ın huzuruna varırım / secde edip, yüz sürüp derim (ki):
Oğuz başka bir din tutup sizden ayrıldı, / derim." dedi; bütün bu kötülüğünü gör!
Oğuz ziyâdesiyle susup ağız açmadı, / kendisini topladı ve başka söz söylemedi.
O, iki kızı farklı gözle görmez, / bunların yanına yakın varmaz.
Babası Kara Han bu işi bilip / yavaşça yaklaşarak Oğuz'a söyledi (ki):
Yine, diğer bir küçük kardeşi kızını almasını söyledi; / ola ki bir olan Tanrı onu uygun düşüre.
Onu Oğuz'a kendisi istedi; / bu kıza Oğuz'un sözü yaraşır (hoş gelir).
Oğuz bir gün avdan geldiğinde, nişanlısı kızı görür, tanır ve sorar:
"Sen şimdi benimsin" dedi, / "Ṣana söyleyeyim ve senin sözünü (kararını) bileyim.
Eğer, birdir, diyip ona (Tanrı'ya) îman edersen, / karşılığında (sana) pekçok iyilikler yaparım."
Kız bu sözü işitti ve hemen dedi ki: / "Ben hemen senin söylediğini söyleyeyim.
Ne desen, onu diyeyim; söyle söyleyeyim; / bu şirk ve nifaktan gerçekten vazgeçeyim.
O Tanrı birdir, ona îman ederim; / yine (ayrıca) ne demek gerektiğini bana diyiver."
Kız böyle diyerek îman getirdi; / Oğuz da sözüne inanıp kızı sevdi.
Nice yıl bu şekilde yaşarlar; / o (kız) Tanrı'sını tanır ve bilir.]

YO: ...çün ulalup buluġ ḥaddine irişdi atası Ḳara Ḫān kendünüñ ḳardaşları ḳızlarından Kür Ḫānuñ ḳızını ki ġayet görklü ve arı ve ḫūb-ṣūret idi anuñiçün alıvirdi Oġuz sırrla aña aytdı eger Tañrıya ṭapup Tañrını bir bilürseñ ve Tañrıyı sevicilerden olursañ ben daḫi seni severem ve saña yaḳınlıḳ iderem ol ḳız ʿaẓīm istibāʿd gösterüp naṣiḥat ḳabul itmeyüp aydurdı ki ataña diyem seni helāk ide dirdi Oġuz ol sebeble aña iltifāt itmedi çün atası gördi ki anı sevmez Kün Ḫān adlu bir ḳarındaşınuñ daḫi ḳızın alıvirdi çün anı Oġuza teslīm itdiler ol ḳıza daḫi heman ol sözi söyledi ol ḳız daḫi ḳabūl itmedi ve Ḥaḳḳ teʿālaya īmān getürmedi ve Oġuz anı daḫı sevmedi ve anuñ ḳatına varmadı

Ḳara Ḫān çün gördiki Oġuzuñ ol ḳıza daḫı meyli olmadı ve ol iki ʿavratdan hīç birinüñ ḳatına varmaz muḥabbet ve şefḳat yöninden ki anuñla var idi Uz Ḫan adlu bir ḳarındaşınuñ daḫı ḳızını Oġuza çün alı virdi ammā henüz eve getürmedin bir gün Oġuz avdan gelürken ol Uz ḫanuñ ḳızını su ḳıraġında gördi ki ḳaravaşlarla oynardı ki ol ḳaravaşlar giyesi yumaġa çıḳmışlardı Oġuz atın sorup ol ḳızuñ ḳatına vardı sırrla aña aytdı ki bilürsün ki ʿammularum ḳızlarından ikisin aldum ve anları sevmezem anlaruñla ṣoḥbet itmezem ol sebeble ki diledüm ki Gök Tañgrısına īmān getüreler ve anı sevicilerden olalar benüm sözümi eslemediler ve münkir oldılar şimdi seni benüm adaḳlum idüpdürürler eger Tañgrınuñ birlikine iḳrār iderseñ ve aña īmān getürürseñ ve anı sevicilerden olursañ seni aluram ve seni severem ol ḳız şöyle cevāb virdi ki ben Tañrıyı tanımazam ve bilmezem ammā senüñ sözüñden tecāvüz itmem ve senüñ buyruġına muṭīʿ münḳād olam Oġuz aytdı benüm daḫı göñlüm dilegi oldur ki ve şöyle buyurdı ki sen Tañgrıya īmān getürüp anuñ sevicisi olasın ol daḫı aytdı senüñ sözüñ ḳabūl itdüm ve īmān getürdi ve Ḥaḳḳ teʿālāya muḥibb oldı andan soñra Oġuz anı aldı ve sevdi ve dāyim anuñ ḳatına varup öñdinkiler ḳatına varmazdı..." [Oğuz büyüyüp büluğ çağına geldiği zaman babası Kara Han kendi kardeşleri kızlarından güzel, temiz ve güzel yüzlü Kür Hanın kızını alıverdi. Oğuz ona gizlice, "eğer Tanrıya tapıp Tanrıyı bir bilirsen ve Tanrıyı sevenlerden olursan ben de seni severim ve sana yakınlık gösteririm. O kız azim gösterip, nasihat kabul etmeyerek "babana diyeyim, seni helâk etsin" derdi. Oğuz, bu nedenle ona iltifat etmedi. Babası (oğlunun) bu kızı sevmediğini görünce Kün Han adlı diğer kardeşinin kızını alıp Oğuz'a teslim ettiler. Oğuz o kıza da hemen aynı şeyleri söyledi, o kız da kabul etmedi ve yüce Tanrıya iman getirmedi. Oğuz onu da sevmedi ve onun da yanına gitmedi. Kara Han Oğuz'un o kıza da meyli olmadığını, iki karısının da yanına gitmediğini gördü. (Kara Han), Uz Han adlı kardeşinin de kızını Oğuz'a aldı, ama henüz eve getirmeden bir gün Oğuz avdan gelirken Uz Hanın kızını su kenarında karavaşlarla oynarken gördü. O cariyeler elbise yıkamaya çıkmışlardı. Oğuz adını sorup o kızın yanına gitti ve gizlice ona "amcalarımın kızlarından ikisini aldım, onları sevmem ve onlarla sohbet etmem. Onlardan Gök Tanrısına iman getirmelerini ve onu

sevmelerini istedim; onlar benim sözümü kabul etmediler ve münkir oldular. Şimdi seni bana nişanladılar, eğer Tanrının birliğini kabul edip ona iman edersen, onu seversen seni alırım ve seni severim" dedi. O kız şöyle cevap verdi "ben Tanrıyı tanımam ve bilmem, ama senin sözünden çıkmam, senin buyruğuna baş eğerim". Oğuz söyledi: benim de gönlümün dileği ve isteği şudur: "sen Tanrıya iman getirip onun sevicisi olasın". Kız da "senin sözünü kabul ettim" dedi ve iman getirdi ve Yüce Tanrıyı sevdi Oğuz onu aldı ve sevdi ve daima onun yanına gitti, ondan öncekilerin yanına gitmedi].

CTC: "Neçük kim reside boldı, ʿaḳlġa kirdi. Atası Ḳara Ḫan öz aġası Kör Ḫandın tuġan ġayet ḫub saḫib-cemal ḳızı bar erdi. Anı Oġuzġa aldı. Bir kün Oġuz yaşurun ol ḳızġa aydı ḳaçan kim hudayġa tabunsañ, ve muḥibb-i ḫaḳḳa[18] bolsañ, men seni soñ dost tutar mın men señe yavuḳluḳ ḳılar mın. Ol bu işni uluġ kördi. Ve ol ḳız nasihatın ḳabul ḳılmadı ve aydı ataña aytur mın tedi. Ta seni helak etkey tedi. Oġuz bu sebebdin muña iltifat ḳılmadı. Neçük atası kördi, anı dost tutmay turur. Taḳı ekinçi aġası Köz Ḫannıñ ḳızın cihet añа aldı. Añа hem bu sözni Oġuz aydı. Ol hem bu sözni ḳabul ḳılmadı ve Ḫudayġa iman keltürmedi. Oġuz anı hem dost tutmadı. Anıñ ḳaşıġa barmadı. Ḳara Ḫan kördi kim Oġuz ol ḳızġa hem meyil yoḳ. Andın burun hiç kimerse iki ḫatunnı yibermes erdi. Oşbu yoldan çıḳtı, muhabatı kim anıñ haḳında erdi. Taḳı bir atası Or Ḫannıñ ḳızı bar erdi. Anı almaḳġa tiledi. Henüz üyine tüşürmedi erdi. Künlerde bir kün Oġuz yazıġa çıḳtı. Ḳaytıp kelür erdi. Or Ḫannıñ ḳızın bir neçä kenizekler birle derya ḳırığında temaşaġa çıḳıp yürürlerin kördi. Kenizekleri kir yuvub yürürler. Oġuz anlar arasına yaşurun barıb, turub anlarnı dost tutmadım. Anlar bilen suhbet ḳılmadım. Tiledim kim Kökniñ ḫudayġa iman keltürgil, añа dost bolġıl teb. Meniñ sözümni tıñlamadı. Ve münker boldılar. Anıñ üçün anlarnı özimdin yıraḳ ḳıldım. Ägär sen uluġ ḫudayġa ikrār ḳılsañ, anıñ birliginge imān keltürseñ, seni alayım, dost tutayım. Ḳız cevab berdi. Men ḫudaynı eşitkenim yoḳ, bilgenim yoḳ ve likin seniñ sözindin çıḳmayın ve fermanıñge muti' bolayın, sen ne deseñ anı ḳılayın tedi. Oġuz aydı:

18 Metinde bu biçimde yazılmış

köñlüm tilegen sen tursın, seni ḳabul ḳıldım tedi, ve andaġ fermanladım señe bir ḫudayġa iman keltürgil ve muhibb aña bolġıl. seniñ sözüñni ḳabul ḳıldım ve imān keltürdüm tedi. Ve muhibb-ḥaḳ te'alaġa boldum tedi. Andın soñ Oġuz ol ḳızını ḳabul ḳıldı ve dost tutdı, Öñgälerge bermedi. Neçük kim Ḫudaynı birlep bilgen erdi. Ḫaḳḳġa niyazlıḳ erdi. Neçük kim anlarnıñ atası, aġası kafr ediler. Oġuz anlardın başḳa yürür erdi" [Büyüyüp akıllı oldu. Babası Kara Han öz ağabeyi Kör Handan doğan gayet iyi, güzel bir kızı vardı. Onu Oğuz'a aldı. Bir gün Oğuz gizlice kıza "sen ne zaman Tanrıya tapınsan ve Tanrıyı sevsen ben seni dost tutarım ve sana yakınlık gösteririm. O bu işi çok büyük gördü, bu nasihatı kabul etmedi "babana söylerim seni öldürür" dedi. Oğuz bu yüzden ona iltifat etmedi. Babası (Oğuzun) onu sevmediğini görünce ikinci abisi Köz Han'ın kızını ona aldı. Oğuz ona da bu sözü söyledi. O da bu sözü kabul etmedi ve Tanrıya iman etmedi, Oğuz onuda dost kabul etmedi. Onun yanına gitmedi. Kara Han Oğuz'un o kıza da meylinin olmadığını anladı. Ondan önce hiç kimse iki hanımı göndermezdi. Bu yoldan çıktı ve diğer abisi Or Han'ın kızı vardı, onu almak istedi. Henüz evine getirmemişti. Günlerden bir gün Oğuz ovaya çıkmıştı, dönmüş geliyorken Or Han'ın kızının birçok cariye ile birlikte deryanın kıyısında gezmeye çıkıp yürüdüğünü gördü. Cariyelerin çamaşır yıkadığını gördü. Oğuz gizlice onların arasına gidip o kıza "beni bilir misin? Abilerinin kızlarından uzak durup onları dost tutmadım. Onlarla sohbet etmedim. İstedim ki Gök Tanrısına iman getirip ona dost olsunlar, benim sözümü dinlemediler ve münkir oldular. Onun için onları kendimden uzak tuttum. Eğer sen Yüce Tanrıya inanırsan ve onun birliğine iman getirirsen seni alırım, dost tutarım" dedi. Kız yanıt verdi: "Benim Tanrıyı işittiğim ve bildiğim yok, bu yüzden senin sözünden çıkmam ve senin emirlerine boyun eğerim, sen ne dersen onu yaparım" dedi. Oğuz: "Gönlümün dilediği sensin, seni kabul ettim" dedi ve sana "bir Tanrıya inan ve onu sev" diye emrediyorum. (Kız) "senin sözünü kabul ettim, iman ettim ve Tanrı'yı sevdim" dedi. Ondan sonra Oğuz o kızı kabul etti ve dost tuutu. Öncekilere vermedi. (O) Tanrı'yı biliyordu ve Tanrı'ya niyaz ediyordu. Atası ve abisi kafir olanlardan ayrı yaşardı].

8) Oğuz ava gidince Kara Han gelinleri ve hanımlarını çağırarak onlarla bu durumun nedenini sorması ve gelinlerin bunun nedenini açıklaması:

ŞT: "Mundın köp yıllar ötti. Bir kün Oġuz yıraḳ yerge avġa kitdi. Ḳara Ḫān barça köçlerin ve kilinlerin çaḳırıp aş berdi. Taḳı sözleşip olturġan yerde ḫātūnındın sordı-kim, munıñg sebebi ni turur, Oġuz soñg(g)ı alġan ḫātūnını siver ve burungı alġan ikki ḫātūnınıñg ḳatıġa hiç barmas. Ḫātūnı aytdı: Men bilmey men, kelinler yaḫşıraḳ bilürler tidi. Ḫān kelinlerdin sordı irse uluġ kelin aytdı: Oġluñgız müsülmān bolup turur. Biz ikkimizge müsülmān bol tidi ḳabūl ḳılmaduḳ, kiçik kelinińgiz müsülmān bolup turur. Anıñg üçün oġluñgız anı köp sive turur tidi" [Aradan çok yıllar geçti. Bir gün Oğuz uzak bir yere ava gitti. Kara Han bütün hanımlarını ve gelinlerini çağırıp yemek verdi. Konuşurlarken hanımından "Oğuz son aldığı hanımı sever ve önce aldığı iki hanımının yanına hiç gitmez, bunun sebebi nedir?" diye sordu. Hanımı "ben bilmem, gelinler daha iyi bilirler" dedi. Han gelinlerinden sorunca büyük gelin "oğlunuz müslüman olmuş, biz ikimize (de) müslüman olun dedi, kabul etmedik. Küçük gelininiz müslüman olmuş. Onun için oğlunuz onu çok seviyor" dedi]

ŞTürk: "Mundın köp yıllar ötti. Bir kün Oġuz Ḫān yıraḳ yirge avġa kitdi. Ḳara Ḫān barça köçlerin ve kilinlerin çaḳırıp aş birdi. Taḳı sözleşip olturġanda ḫātūnıdın sordı-kim, munıñg sebebi ni turur, Oġuz sonḳı alġan ḫātūnını siver ve burunḳı alġan ikki ḫātūnınıñg ḳatıġa hiç barmas. Ḫātūnı aytdı: Men bilmey men, kelinler yaḫşıraḳ bilürler tidi. Ḫān kelinlerdin sordı irse uluġ kelin aytdı: Oġluñgız müsülmān bolup turur. Biz ikkimizge müsülmān bol tidi ḳabūl ḳılmaduḳ, kiçik kelinińgiz müsülmān bolup turur. Anıñg üçün oġlıñgız anı köp sive turur tidi"

RO: Bir gün Oğuz bütün yakınları ve dostları ile ava gitmişti. Babası kâfir Kara Han bu arada bir toy tertip etti. O, Oğuzun eşleri olan her üç gelinine kâse tuttu ve yemek sırasında bir ara "evvelki iki gelin, sonraki geline nisbetle daha temiz, daha güzel ve daha üstün oldukları halde Oğuz niçin onu daha çok seviyor; bunun sebebi nedir?" dedi. Bu iki gelin içlerini dökmek için böyle bir fırsat bekliyorlardı ve şimdi tam sırası olduğunu gördiler. Kinle ve düşmanlıkla dediler ki:

"Oğuz bizi tek bir Tanrıya inanıp ona ibadete davet etti. Biz böyle bir Tanrı tanımıyoruz dedik. O buna kızarak bizden uzaklaştı. Bu gelin onun emrine uydu; böylece ona şefkat ve sevgi gösterdi. Şimdi bu karı-koca yeni dini tutmuşlardır; atalarının dinini inkâr edip ona yüz çevirmişlerdir". Kara Han bunu o gelinden sordu, kız inkâr etti. Kara Han öfkelendi ve kinle doldu".

CHTT: "<Basa ḳara ḫan> künlerde bir kün <toyda> ol iki kızdın sordı kim sizlerniñg körküñgüz ḳılığıñgız barçadın yaḫşıraḳ artuḳraḳ turur ni sebebdin Aġuz sizlerni ḳabūl ḳılmadı ḳızlar ayıttılar kim Aġuz bizlerni müsülmā<n>lıḳḳa da'vet ḳıldı, biz sözige kirmedük, müsülmā<n>lıḳnı ḳabūl ḳılmaduḳ irse ol taḳı bizni ḳabūl ḳılmadı, ol ḳız müsülmān boldı irse ḳabūl ḳıldı tip tidi<ler>" [Sonra Kara han günlerden bir gün toyda o iki kızdan sizlerin görkünüz kılığınız herkesten daha güzel, daha çoktur, ne yüzden Ağuz sizleri beğenmedi, diye sordu. Kızlar Ağuz bizleri müslümanlığa çağırdı, biz sözüne girmediğimiz, müslümanlığa boyun eğmediğimiz için, o da bizi almadı, o kız müslüman olduğu için aldı, diye cevap verdiler].

MO: "uş andın soñg avġa müdām aṭlanur / nökerleri birle yörip ḳuş salur
ḳ(a)ra ḫan evinde y(a)raşturdı ṭoy / öküş ḳ(ı)sraḳ öldi saḳış-s(ı)z bu ḳoy
kelin-lerni evge k(e)türdi b(a)rıp / y(a)na y(a)ḫşılıḳ-nıñg urūġın t(a)rıp
aġ(ı)rladı toyda bularnı t(e)lim / özi ḳılḳı körklüg selīm dil-ḥalīm
k(e)lin-lerge aydı silerge m(e)niñg / sözüm barayayın siler hem biliñg
siz iki k(e)lin-niñg yüzi körklüg üz / biriñg(i)z ḳabīhraḳ yoḳ ol yüzde uz
nidin siz ik(e)vni oġuz s(e)vmedi / bu körksüz k(e)lin-ni urup ḳ(a)vmadı
y(a)na artuḳı uş s(e)veri budur / ni-din sizni s(e)vmez sebebi nidür
ayı-tıñg bileyin sözüñgüz barın / devāsın ḳılayın bu künde yarın
bu iki k(e)lini eş(i)t(t)i bu söz / y(a)na t(a)ptı furṣat uluġ açtı köz
biz ik(e)vge aydı müsülmān boluñg / biz ayduḳ cevābın unutma yoluñg
öz atañg dīni-ni ḳoyar s(e)n ne-çün / y(a)na birni yol tip ayur s(e)n

küçün
biz uş ḫan dīni-ni ḳoya birmedük / oġuznuñg dīn(i)ġa uyup kirmedük
uşal bir(i)mizni müselmān ḳılıp / s(e)ver bizni s(e)vmez közi-din salıp
ay(ı)t(t)ı ne kim sözlerin b(a)rçasın / uşat(t)ı oġuznuñg köñgül sırçasın
ḳ(a)ra ḫan eş(i)t(t)i bularnıñg sözin / ḳ(a)tıġ ḳ(a)dġu boldı köyürdi özin"

[Ondan sonra Oğuz daima ava gider, / mâiyeti ile dolaşıp kuş salardı.
Kara Han evinde ziyâfet düzenledi; / pekçok kısrak ve sayısız koyun öldü (kesildi)
Gelinlerini varıp eve getirdi; / yine iyiliğin tohumunu ekti.
Ziyâfette bunları çokça ağırladı; / kendisi, huyu güzel, kusursuz, yumuşak gönüllü idi.
Gelinlere dedi (ki): "Sizlere benim / bir sözüm var, sizler de bilin!
Siz, iki gelinin yüzü güzeldir; / (diğer) biriniz ise çirkindir ve o yüzde tenasüp yoktur.
Sizin ikinizi Oğuz niçin sevmedi, / bu çirkin gelini niçin vurup kovmadı?
Yine fazlaca sevdiği budur; neden sizi sevmez, sebebi nedir?
Sözünüz ne varsa, hep söyleyin, bileyim; / çâresini bugün-yarın yerine getireyim."
Bu iki gelini bu sözü işitti (işitince), / yine fırsat buldular ve gözlerini kocaman açtılar.
Bizim ikimize "Müslüman olun!" dedi; / biz cevap olarak "Yolunu unutma!" dedik.
"Öz atan dinini niçin terkediyorsun, / yine bir başka şeyi yol diye, zorla niçin söylüyorsun?"
"Biz han dinini koyuvermedik, / Oğuz'un dinine uyup girmedik."
"O, birimizi (diğerini) müslüman edip / sever; bizi ise gözünden uzaklaştırıp sevmez."
Ne (kadar) sözleri varsa, hepsini söylediler; / Oğuz'un gönül sırçasını parçaladılar.
Kara Han bunların sözünü işitti (işitince), / çok kaygılandı ve yanıp yakındı.

YO: "...bir gün Ḳara Ḫān gelinlerine ṭoy itdi ve anlara nevāḫt idüp

ḫoş tutdı ve ṣordı ki bu iki öñdinki gelinler ol soñraġı gelinden görklürek ve arıraḳ dururdılar nicedür ki oġlum anı bunlardan yigrek sever ve anuñ ḳatına varur ve anuñla ṣoḥbet ider ve bu iki gelinlere iltifāt itmez ol iki gelinler çünki andan ḫoşnūd degiller idi ve tamām ġayretleri ve günileri varidi furṣat bulup Oġuzı ḳovladılar ayḳaḳlıḳ itdiler ayıtdılar ki ol biridin daḫı ṭuyup Kök Tañrısına īmān getürüpdür ve anı sever ve diledi ki biz daḫı anuñıla muvāfaḳat idevüz biz aña inkār idüp anuñ sözine iltifāt itmedük ol sebeble anuñ göñli bizümle bir olmadı ve ol soñraġı gelin Tañrıya īmān getürüp anuñıla muvāfaḳat itdi lācerem anı sevdi bizi sevmedi" [...bir gün Kara Han gelinlerine ziyafet verdi ve onları okşayıp hoş tuttu ve onlara sordu: "bu önceki iki gelin sonraki gelinden daha güzel ve temizdir, uzun zamandır oğlum, onu bunlardan daha çok sever ve onun yanına gider ve onunla sohbet eder ve bu iki geline iltifat etmez. O iki gelin de ondan hoşnut değillerdi ve çok kıskanıyorlardı, fırsat bulup Oğuzun dedikodusunu yaptılar ve "o birinden duyup Gök Tanrısına iman etmiş ve onu sever; bizim de ona uymamızı istedi, biz inkâr edip onun sözüne iltifat etmedik bu yüzden onun gönlü bizimle olmadı. Sonraki gelin Tanrıya iman edip ona uydu şüphesiz onu sevdi, bizi sevmedi" dediler].

CTC: "Künlerde bir kün Oġuz yazıġa añġa çıḳdı. Dayim püstä arabi tili bilän Ḫuday-ı Ta'alanıñ atın tilinde yürütür erdi. Alla teb kim ersä anıñ ma'nisin bilmes erdiler. Ol ne til erkänin, neçük kim Oġuz İsa barça hazr cema'atlar Oġuzġa muvafıḳ ḳılıb huş avaz bilän Alla teb aytur erdiler. Künlerde bir kün Ḳara Ḫan kelinlerin yıġdı. Uluġ toy ḳıldı. Anlarnı orunda olturttı, buyurdı kim surunuz bu eki kelindin neçük kim soñġı kelindin bu eki kelin pakize araraḳ körklükrek turur. Neçün bularnı sävmes soñġını säver meniñ oġlum, anı dost tutar. Aña barıb, anıñ bilä suḫbet ḳılur. Bu kelinlerge iltifat ḳılmas. Ol eki kelin eridin aġrıġan ġayrātlanıb fursatlanıb erine ayġaḳçı ediler. Ol öngindin tutub turur. Yernüñ kökniñ ḫudayġa imān keltürüb, aña dost bolub turur. Tiledi kim bizni özine muvafaḳat ḳılġaymız. Biz aña inkar ḳıldımız. Anıñ soñına kirmedimiz. Bu sebebdin anıñ köñli bizge yaman boldı ve ol kelin yaşurun ḫudayġa iman keltürdi. Aña muvāfaḳatlıḳ ḳıldı. Anıñ üçün anı dost tuttı ve bizni düşman tuttı. Ol ḫalda Oġuz nökerleri bilän ba'zı dostları bilän yazıda añġa çıḳıb erdi"

[Günlerden bir gün Oğuz ovaya ava çıktı. Sürekli olarak "Allah" diyerek Yüce Tanrının adını dilinden düşürmezdi, onun anlamını ve hangi dilde olduğunu kimse bilmezdi. ..... bütün topluluklar Oğuz'a uyup yüksek sesle "Allah" derlerdi. Günlerden bir gün Kara Han gelinlerini topladı. Büyük bir ziyafet verdi. Onları yerlerinde oturttu ve "bu iki gelinden sorun, kendileri daha temiz ve daha güzel oldukları halde neden (Oğuz) bu ikisini sevmeyip son aldığı hanımı sever, onu dost tutar, ona gider onunla sohbet eder diğer ikisine iltifat etmez" diye buyurdu. Kocasından incinen o iki gelin bunu fırsat bilip, kocalarının dedikodusunu yaparlar: "O herşeyden öncedir. Tanrıya inanıp ona dost olmuştur. (O) istedi ki, biz de ona uyalım, Biz O'nu (Tanrı'yı) inkar ettik. O'na katılmadık. Bu yüzden onun gönlü bize karşı kötü oldu ve o gelin (ise) gizlice Tanrı'ya iman etti, Ona (Oğuz'a) uydu. (Oğuz) bu yüzden ona dostluk gösterdi, bize düşman oldu. (Oğuz'dan habersiz) bunlar olurken Oğuz maiyetindekilerle ve kimi dostlarıyla ovada ava çıkmıştı].

9) Kara Han'ın bunları duyarak öfkelenmesi, maiyetindekileri çağırıp onlarla konuşması ve Oğuz'u öldürmek istemesi:

ŞT: "Ḳara Ḫān bu sözni işitkendin soŋ̄ biglerin çaḳırıp keŋ̄eşti taḳı sözni muŋ̄a ḳoydılar kim Oġuznı avda yörgende tutup öltürgeyler. Ḳara Ḫān ilge kişi yiberdi tīz kilsünler avġa çıḳar men tip" [Kara Han bu sözü işittikten sonra beylerini çağırıp danıştı. Oğuz'u avlanırken tutup öldürmeye karar verdiler. Kara Han halka "çabuk gelsinler, ava çıkıyorum" diye adam gönderdi].

ŞTürk: "Ḳara Ḫān bu sözni işitkendin soŋ̄ biglerin çaḳırıp keŋ̄eşti taḳı sözni munġa ḳoydılar kim Oġuznı avda yörügende tutup öltürgeyler. Ḳara Ḫān ilge kişi yiberdi tīz kilsünler avġa çıḳar men tip"

RO: "Hemen o zaman kardeşlerini ve akrabalarını toplayıp onlara dedi ki: "Oğlum Oğuz çocukluğunda mes'ud, talihli ve padişahlığa istidatlı idi. Şimdi işitiyorum ki, kendi dininden dönmüş ve başka bir Tanrı seçmiş. Bir çocuğun bize ve mabudumuza ihânet edip onu küçümsemesi rezâletine nasıl katlanabiliriz?" Kengeş ederek Oğuz'u öldürmeye karar verdiler. Onu ezecek asker ve kuvvet topladılar".

CHTT: "Ḳara Ḫan açıḳlanıp Aġuz'nı kiltürsünler tidi. Aġuz ivide

irkin yitip ol iki inisi kim ol iki müsülmānlıḳnı ḳabūl ḳılmaġan ḳızlarnıñ atası ayıttı. Alar bir bölek ilni başlap Aġuz'nı tutḳalı kildiler. Bu uçurda Aġuz avġa atlanıp irdi" [Kara han öfkelenip Ağuz'u getirsinler dedi. O müslümânlığa girmeyen iki kızın babaları olan iki kardeşi Ağuz evinde iken yetişip hatununa onlar bir bölek halkın başına geçip Ağuz'u tutmaya geldiler, dedi. Bu öyünde Ağuz atlanıp ava çıkmış idi].

MO: "ayur uşbu işke ne-dü[r] çāremiz / y(a)m(a)n yolġa kirmiş ciger-pāremiz
ini-ler bir(i)le ne kim big-lerin / uluġ-dın kiçik-ke ḳ(a)muġ yig-lerin
yıġıp öz ḳ(a)tıda bularġa ayur / k(e)lin-ler dimişi sözini ayur
bular barca tañglap ta'accüb ḳılıp / oġuznuñ işini ḥaḳīḳat bilip
ayur ḫanġa erklig siz ol siz biliñ / ni kim ḳılsañ(ı)z rāst özüñüz ḳılıñ
ḫan aytur oġuzġa ölüm ḥaḳḳ t(u)rur / biziñ dīn-ni ḳoydı ögünde yörür
oġuz ölmekige becid boldı-lar / icāzet tilep destūrī ḳoldılar
y(a)na ḫan ḳ(a)tıdın çıḳıp bir bolup / oġuz ḳ(a)dġusındın köñül-ler tolup
biri biri-ge söz ḳ(a)tıştı bular / bu ḫandın oġuznuñ ḳanı-nı yular
dise bolmas iş-dür oġuznuñ işi / bu iş-le[r] içinde öler köp kişi
bu söz birle b(a)rça ç(e)rig yıġdı-lar / oġuznuñ kilü[r] yolına çıḳtı-lar"
["Bu işe çâremiz nedir?" der, / "ciğer-pâremiz kötü yola girmiş."
Küçük kardeşleri ile mevcut beğlerini / büyükten küçüğe bütün ileri gelenlerini,
Kendi huzurunda toplayıp / bunlara gelinlerin dediği sözleri söyler.
Bunların hepsi şaşırıp, hayret edip / Oğuz'un işini hakikat bilip
"Muktedir sizsiniz, siz bilirsiniz; / ne yapsanız, doğrudur, siz yapınız!"
Han, "Oğuz'a ölüm haktır, / bizim dinimizi terketti, başka yolda yürür." der.
Oğuz'un ölmesinde kararlı oldular, / izin dileyip ruhsat rica ettiler.
Yine han huzurundan çıkıp bir olup (ittifak edip) / Oğuz'un kaygısından gönüller dolup...

Bunlar karşılıklı konuştular; / handan Oğuz'un kanını koparırlar (isterler).
Oğuz'un işi olmayacak iştir; / bu işler içinde çok kişi ölür.
Bu söz ile hepsi asker topladılar, / Oğuz'un geliş yoluna çıktılar.

YO: "... Oġuz kendü nökerleri ve ba'żı dostlarıyla ava gitmişidi Ḳara Ḫān ḳardaşların ve 'ammusı oġlanların ve ḳavm ḫasımların ve beglerin cem' idüp aytdı oġlum Oġuz oġlanlıḳ ḥālinde ġāyet muḳbil ve mu'tedd görünürdi ve benüm aña göñlüm ġāyet ḫoşdı severdüm şimdiki ḥālde bir yavuz iş ṭutmış bizüm dinimüzden dönmiş anı dirdi ḳovmaḳ olmaz tamām ol cem' olanlar bu sözdin incindiler girü cümle anı öldürmege ittifāḳ itdiler" [Oğuz kendi nökerleri ve kimi dostlarıyla ava gitmişti. Kara Han kardeşlerini ve amcası çocuklarını, hısımlarını ve beylerini toplayıp "oğlum Oğuz çocukluk çağında gayet mutlu görünürdü ve benim gönlüm onunla hoştu, onu severdim. Şimdi kötü bir iş yapmış bizim dinimizden dönmüş, onu izlemek olmaz. Orada toplananların hepsi bu sözden incindiler, sonra hepsi onu öldürmeye karar verdiler].

CTC: "Ḳara Ḫan bu sözni eşitkeç aġaların, aġasınıñ oġlanların ve hem uluġların yıġdı ve aydı: meniñ oġlum Oġuz kiçkene 'aẓim maḳbul erdi, tamām ḫalda köñlin meñä baġlab erdi. Bu zaman yaman işni tutub yürür ermiş. Meniñ dinim yolından ḳaytıp ermiş. Anı tärk etmeyinler, tamamısı bu sözni eşitkeç Oġuzdın aġrıdılar. Barçası Oġuznı öltürmekke itfaḳ ḳıldılar" [Kara Han bu sözü işitince abilerini ve abilerinin çocuklarını ve büyüklerini topladı ve "benim oğlum Oğuz küçükken çok kıymetliydi, gönlünü tamamiyle bana bağlamıştı. Şimdi ise kötü bir yol tutup yürüyormuş. Benim dinimin yolundan dönmüş. Onu terketmeyin, hepsi bu sözü işitince Oğuz'dan incindiler, hepsi Oğuz'u öldürmeye karar verdiler].

10) Durumun Oğuz Kağana üçüncü hanımı tarafından bidirilmesi ve Oğuz'un maiyetindekileri toplayarak konuşması:

ŞT: "Bu sözni Oġuz Ḫānnıñg kiçik ḫātūnı işitip Ḳara Ḫānnıñg ḳılġan keñgeşlerinıñg barçasın aytıp Oġuz Ḫāngä kişi yiberdi. Oġuz Ḫān taḳı bu sözni işitkendin soñg ilge kişiler yiberdi. Atam çerik tartıp

meni öltürgeli kele turur. Meni tigen mañga keliñg, atamnı tigen atamġa barıñg tip. İlniñg köpi Ḳara Ḫānġa bardı. Azraḳı Oġuz Ḫān ḳatıġa bardılar. Ḳara Ḫānnıñg inilerinıñg köp oġlanları bar irdi. Anlarnı Ḳara Ḫāndın ayrılur tip, hīç kimniñg köñgline kelmes irdi. Anlarnıñg barçaları Oġuz Ḫān ḳatıġa keldiler" [Oğuz Han'ın küçük hanımı bu sözü duyunca, Kara Han'ın yaptığı konuşmaların hepsini söylediği kişiyi Oğuz Han'a gönderdi. Oğuz Han da bu haberi aldıktan sonra, "babam asker toplayıp beni öldürmek için geliyor, beni isteyen bana gelsin, babamı isteyen babama gitsin" diye halka haber gönderdi. Halkın çoğu Kara Han'a katıldı. Daha azı Oğuz Han'ın yanına gitti. Kara Han'ın kardeşlerinin birçok oğlu vardı. Onların Kara Han'dan ayrılacağı hiç kimsenin aklına gelmezdi. Onların hepsi Oğuz Han'ın yanına geldiler].

ŞTürk: "Bu sözni Oġuz Ḫānnıñg kiçik ḫātūnı işitip Ḳara Ḫānnıñg ḳılġan keñgeşleri barçasını aytıp Oġuz Ḫānġa kişi yiberdi. Oġuz Ḫān bu sözni işitkendin soñg ilge kişiler yiberdi. Atam çerik tartıp meni öltürgeli kile turur. Meni tigen mañga kilsün, atamnı tigen atamġa barsun tidi. İlniñg köpi Ḳara Ḫānġa bardı. Azraḳı Oġuz Ḫān ḳatıġa bardılar. Ḳara Ḫānnıñg inilerinıñg köp oġlanları bar irdi. Alarnı Ḳara Ḫāndın ayrulur tip, hīç kimniñg köñgline kilmes irdi. Alarnıñg barçaları Oġuz Ḫān ḳatıġa kildiler"

RO: Oğuz'a karşı sevgi ve şefkât hissi ile dolu olan küçük zevcesi bu haberi duyunca, komşularından bir kadını kocası Oğuz'a haber vermek için gönderdi. Oğuz da savaşa hazırlandı.

CHTT: "Bu ḫaberni işitkeç ḫatunnı Aġuz'ġa i'timād kişi çapturup ḫaber ḳıldı. Aġuz ivige tüşmeyin yörüp yoldaşlarıġa ḫaber ḳıldı. Ayıttı; ay yāränlar, käfirler bizinġ ḳaşdımızġa kile turur, siz-ler ni dir-siz, tip. Barçaları ayıttılar; teñgrini bir bilip müsülmān bolup sini aġalap turur-biz, imdi teñgri rıżäsı üçün cänlarımızdın kiçtük, sininġ bile bolup käfirler bile ġuzāt ḳılalı, her ni taḳdīr ḳılmış olsa andaḳ bolġay, tip. Barçası yañgı başdın īmān 'arża ḳıldılar. Taḳı and içip bey'at ḳılıştıla<r>, özlerini yaraşturup turur irdiler. Taḳı Ḳara Ḫan-nıñg yibergen çiriki kildi, uruşḳa turdılar" [Bu haberi işitince hatunu Ağuz'a güvenilir kişi koşturup haber saldı, Ağuz evine inmeden yürüyüp yoldaşlarına haber etti. Hey yiğitler, kâfirler bizim yönümüze

gelmekte, sizler ne dersiniz, diye sordu. Hepisi bir ağızdan Tanrı'yı bir bilip müslümân olup seni baş etmişizdir, şimdi Tanrı isteği için canlarımızdan vazgeçtik, senin ile bir olup kâfirler ile savaşlar edelim, her ne yazılmış ise öyle olacak diye hepsi yeni baştan inan sundular. Sonra ant içip el sıkıştılar. Kendilerini yaraştırıp durur idiler. Sonra Kara han'ın gönderdiği askeri geldi].

MO: "y(a)na ol oġuznuñg s(e)ver ḫatunı / bar irdi ḳ(a)tında ḳ(a)rı ḫatunı
söz ıd(ı)p oġuzḳa y(i)berdi anı / kim iki ḫatunuñg oñgardı sini
atañg-ġa ay(ı)t(t)ı ne kim sizni pāk / ol iki y(a)man-nıñg ağızın-ġa ḫāk
ḫāżır bol işiñg [ge] ziyān t(e)gmesün / ḳ(a)ra ḫan barıp-tur sini y(e)ñgmesün
bu sözni t(e)gürdi oġuzġa kişi / bī-dīn-din köp artuḳ müselmān tişi
oġuz bildi işler tamāmın özi / nökerleri birle birök-tür sözi
nökerlerge aydı izim bir ü bar / bize yarı-çı-dur köñgül ḳılma tar
bu söz birle barça becid boldı-lar / uruş destūrını t(u)rup ḳoldılar
atası [ḳ(a)ra] ḫan ç(e)rig birle b(a)t / y(e)tip k(e)ldi kördi oġuzḳa meded"

[Yine o Oğuz'un sevdiği hatunu, / yanında yaşlı bir kadını var idi.
Haber gönderip onu Oğuz'a yolladı, / iki hatunun seni fitneledi diye.
"Babana sizi tamamen anlattılar; / o iki kötünün ağzına toprak (olsun)".
"Hazır ol işine ziyan değmesin; / Kara Han varmıştır (yola çıkmıştır), seni yenmesin."
Bu sözü bir Oğuz'a ulaştırdı; / dinsizden müslüman kadın daha çoktur.
Oğuz işlerin tamamını bildi; / mâiyeti ile sözü birdir.
Mâiyetine "Bir ve var olan Tanrı / bize yardımcıdır; gönlünüzü daraltmayın!" dedi.
Bu söz ile hepsi kararlı oldular, / durup vuruşma ruhsatını dilediler.
Babası Kara Han asker ile hemen ulaşıp / geldi, Oğuz'a yardım yetiştiğini gördü]

YO: "... Oġuzuñ ʿavreti çün bu ḥāl üzre vāḳıf oldı hem ol vaḳtın ḳonşılardan bir ʿavreti aña inanır idi. Oġuz ḳatına gönderdi tā aña bildürdi Oġuz daḫı savaş yarağın idüp maṣāff ve muḥarebeye müstaʿidd oldı ve temāmet nökerlerine ve dostlarına ḫaber itdi kendü

ḳatına oḳıdı hem ol av avladuġı yerlerde aña ulaşdılar"[...Bu durumu öğrenen Oğuz'un hanımı komşularından güvendiği bir hanımı Oğuz'un yanına gönderdi ve durumu bildirdi. Oğuz da yavaş yavaş savaş hazırlığını yapıp savaşa hazırlandı ve bütün nökerlerine, dostlarına haber gönderdi ve yanına çağırdı; onlar da (Oğuz'un) avlandığı yerlerde ona ulaştılar].

CTC: "Oġuznıñ ḫatunı bu ḫaldan vaḳıf erdi. Bir inanır ḳonşusı bar erdi. Fi'l-ḫal anı Oġuzġa yiberdi. Ḫabar berdi. Oğuz bu sözni eşitkeç tamamı nökerlerine ve dostlarına ḫabar ḳıldı, läşkär yıġıldı" [Oğuz'un hanımı bu durumdan haberdardı. İnandığı bir komşusu vardı. Hemen onu Oğuz'a gönderdi. Haber verdi. Oğuz bu sözü işitince bütün maiyetine ve dostlarına haber gönderdi. Askerler toplandı].

11) Kara Han'la Oğuz'un savaşı, Oğuz'un galip gelmesi ve Kara Han'ın ölmesi:

ŞT: "Ḳara Ḫān birlen Oġuz Ḫān ikkisi ṣaf tartıp uruştılar. Ḫudā-yı teʿālā Oġuz Ḫānnı ġālib ḳıldı. Ḳara Ḫān ḳaçtı. Uruşda Ḳara Ḫānnıñg̃ başına oḳ tegdi. Kim atġanın bilmediler. Ḳara Ḫān ol yaradın öldi. Oġuz Ḫān atası taḫtında olturdı" [Kara Han ile Oğuz Han iki saf oluşturup savaştılar. Yüce Tanrı Oğuz Han'a kazandırdı. Kara Han kaçtı. Savaşta Kara Han'ın başına ok değdi. Kimin attığını bilmediler. Kara Han o yaradan öldü. Oğuz Han, babasının tahtına oturdu].

ŞTürk: "Ḳara Ḫān birlen Oġuz Ḫān ṣaf tartıp uruştılar. Ḫudā-yı teʿālā Oġuz Ḫānnı ġālib ḳıldı. Ḳara Ḫān ḳaçtı. Uruşda Ḳara Ḫānnıñg̃ başıġa oḳ tigdi ve kim atḳanın bilmediler. Ḳara Ḫān ol yaradın öldi. Oġuz Ḫān atası taḫtında olturdı"

RO: "Oğuz avdan dönüp evin yakınlarına gelince babası ve amcalarını kendi yakınları ile birlikte savaşa hazır halde buldu. Kendi nökerlerinin başında onlarla çarpıştı. Bu savaş sırasında babası Kara-Han, amcaları Kür-Han ve Küz Han öldürüldüler. Oğuz yerinde dayandı ve yetmişbeş yıl amcalarının uruğları ile daima çarpıştı. Nihayet onları yenip ezdi"

CHTT: "...<ni>kim Ḥaḳ taʿālānıñg̃ ʿināyetide her mü'min on kāfirni tamuġḳa yibirdi, bu ḫaber Ḳara Ḫanġa yitti irse barça kāfirlerin yıġıp Aġuz bilen sançışḳalı özi başlap bardı irse uluḳ sançış boldı.

müsülmānlar yek-cihet bolup uruşķa turdılar irse Ḫaķ ta'ālānıñg 'ināyeti bile Ķara Ḫan Aġuznıñg oķıġa uçradı. ol oķ ẓāḫmıdın cehennemġa bardı. kāfirlerni bastılar her kāfir kim müsülmān bolmadı Ķara Ḫannıñg kiyniçe yiberdiler, Aġuz Ķara Ḫannı{ñg} öltürüp mübāreklik bile taḫtķa olturdı. Yitmiş biş yılķa tigingçe devlet bile 'ömür sürdi. Takı dīn-niñg ķılıçın çaptı barça ilniñg müsülmān omaķı ol turur" [Savaşa kalktıklarında ulu Hakk'ın yardımından her mümin on kâfiri cehenneme gönderdi. Bu haber Kara Han'a ulaşınca bütün kâfirlerini toplayıp Ağuz ile savaşmak için kendisi başa geçip gittiği zaman büyük savaş oldu. Müslümanlar tek yön olup savaşa durunca ulu Hakk'ın yardımı ile Kara Han Ağuz'un okuna karşı geldi. O, o ok yarasından cehennemi boyladı. Kâfirleri yendiler. Müslüman olmayan her kâfiri Kara Han'ın ardınca gönderdiler. Ağuz Kara Han'ı öldürüp kutluluk ile tahta oturdu. Yetmiş beş yıla değin kut ile yaşayıp dinin kılıcını salladı. Bütün ilin müslüman omağı odur].

MO: "çıķıban oġuzķa t(a)pundı özi / ciger-pāresinġa raḥim-siz közi
oġuzķa y(a)ratķan yarı birdi kör / atası közini kim oķ ķıldı kör
bir oķ zaḫm[ı] birle ķ(a)ra ḫan közi / cehennem-ķa bardı ķalıp bu sözi
ḫan öldi ç(e)rigi ķ(a)muġ ķaçtı-lar / t(a)muġ şerbetini köpi içti-ler
murād birdi t(e)ñgri oġuzķa uluġ / muñga b(a)ttı b(a)rça ulus il ķ(a)muġ"

[Çıkınca Oğuz'la karşılaştı; /gözü ciğerpâresine merhametsiz idi.
Gör, Oğuz'a Yaradan yardım etti; / babasının gözünü ok kör etti.
Bir ok yarası ile Kara Han'ın gözü (kör oldu), / bu sözü kalıp kendisi cehenneme vardı.
Han öldü, askerleri hep kaçtılar; / hepsi cehennem şerbetini içtiler.
Tanrı Oğuz'a murat verdi; / bütün halk tamamiyle kedere battı].

YO: ...ve atası ve 'ammūları ve ķavim ḫısımları anuñ ķaṣdına bendler ve iki cānibden ṣaflar ve alaylar düzetdiler ve ṣavaş eylediler ve atası Ķara Ḫāna ķılıç irişdi ol cerāḥatla fevt oldı ve ol cihetle ki 'ammūları ve ķavmlerinden Oġuza çoķluķ boylar ve ḫalķ uymışlardı" [... ve babası, amcaları ve hısımları onu öldürmek için tuzaklar kurdular ve iki taraftan sıra ve alaylar oluşturdular ve savaştılar. Babası Kara Han'a kılıç değdi ve o yaradan öldü. Bu nedenle

amcalarının boy ve halklarından çoğu Oğuz'a uymuştu].

CTC: "Atası hem aġa inisi barça nökerlerini yıġıb ḳaṣd bilän Oġuz taba aṭlandı. Eki läşkär birbiri bilän toḳuş ḳıldı. Ḳara ḫanġa ḳılıç tigdi. Ol zaḫmdın oḳ öldi. Ḳara Ḫannıñ aġası, inisi, aġa oġlanları barça[sı] yıġılıb Oġuz bilän birbirisi yetmiş beş yılġa degäç toḳuş ḳıldılar ve ulus läşkärni tamam cemi'[19] ḳıldılar. 'Aḳibet alamir Oġuz anlarġa ġalib boldı" [Babası ve abisi kardeşleri barça nökerleri toplayıp Oğuz'a saldırmak için atlandı. İki ordu birbiriyle savaştı. Kara Han'a kılıç değdi. O yaradan öldü. Kara Han'ın abisi, kardeşi ve abisinin çocukları hepsi toplanıp Oğuzla yetmiş beş yıla kadar savaştılar ve devletin askerin hepsini topladılar. Sonunda Alamir Oğuz onları yendi].

Oğuz Kağan Destanı'nın bundan sonraki bölümleri Oğuz Han'ın han olması, yaptığı seferler, onun ölümüyle birlikte başa geçenler ve daha sonraki silsilenin verilmesiyle devam eder. Ancak bu bölümler Oğuznâme rivayetlerinde çok büyük farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle karşılaştırmayı Oğuz'un hanlığına kadar olan bölümle sınırladık.

Türk-Moğol akrabalığı açısından da ayrı bir önemi olan Oğuznâme bu açıdan değerlendirilmiş, Türk-Moğol kabileleri arasındaki akrabalığın geçici olmadığı düşüncesiyle aralarındaki akrabalığın ve politik ilginin coğrafî açıdan bakılması, ses ve yapı bakımından benzerliklerin yanısıra sözcük alışverişinin belirlenmesi, kültürel ve sosyal organizasyonun benzerliği, folklor ve destanî motifler arasındaki paralelliklerin değerlendirilmesiyle belirlenebileceği ileri sürülmüştür.[20]

Karşılaştırma sırasında yer yer belirttiğimiz farklılıkların dışında Şecere-i Türk ve Şecere-i Terâkime'nin, biraz da aynı yazarın kaleminden çıkması nedeniyle birbirine çok benzediğini ve Manzum Oğuznâme ile Uygur harfli Oğuz Kağan Destanı dışında diğer rivayetlerin oldukça ayrıntılı olduğunu belirtmek gerekir.

---

19 Metinde *cämiş* biçiminde yazılmış ama kanımızca bu *cemi'* yerine yanlış yazılmıştır.

20 Kemal Eraslan, "Die Türkisch-Mongolischen Verwandschaftsbeziungen nach "Oğuznâme", *Altaic Religious Beliefs and Practies Proceedings of the 33rd Meeting of the Permanent International Altaistic Conference,* Budapest June 24-29, 1990: 131-134.

İÇİNDEKİLER

Vildan AKAN: Gençliğin Sosyolojik Konumu 11-18
Necdet AKAY: Yahya Kemal'in "Deniz Türküsü" 19-27
Ekrem AKSOY: Roman Kavramı ve Çağdaş Fransız Romanı 29-34
Gülay ARIKAN: Girişimci Kadınlar 35-57
Gürsel AYTAÇ: Cemil Meriç ve Hint Edebiyatı 59-66
Müzeyyen BUTTANRI: Atik-Valde'den İnen Sokakta 67-81
Emine CEYLAN: Modern Çuvaş Şiirinin Doğuşu: İvanov ve Tukay 83-92
Şerife DOĞAN: Modern Alman Tiyatrosu Üzerine 93-99
İnci ENGİNÜN: Halide Edib'te Musiki ve Zihniyet Değişikliği 101-120
Tuğrul İNAL: Rönesans Kültürü 121-132
Gümeç KARAMUK: Evliya Çelebi'nin Kültür Tarihindeki Yeri 133-145
Eunkyung OH: Kore Romanına Toplu Bakış 147-166
Tulga OCAK: Labial *Hı*'nın Çeviriyazıda Yazımı Sorunu 167-172
Hülya YAZICI OKUYAN: Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu'nda Göç Olgusunun İşlenişi 173-181
Zuhal ÖLMEZ: Oğuznâme Rivayetleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma 183-223
Mehmet ÖLMEZ: Kurzer Überblick über die Buddhistische-Übersetzungsliteratur in Alttürkisch (*Eski Türkçe Budist Çeviri Edebiyatına Kısa Bir Bakış*) 225-256
Olcay ÖNERTOY: "Türk Romanında Kadın 1923-1938" 257-265
M. Kayahan ÖZGÜL: Ali Kemâl'in Fetret'inde Sosyal Fikirler 267-293
Kemal ÖZMEN: Ahmet Haşim Sembolist mi Empresyonist mi? 295-322
Nuran ÖZYER: Çocuk Eğitiminde Edebiyatın Rolü Üzerine 323-327
Tülin SAĞLAMTUNÇ: Türkiye'de Kütüphane Binaları 329-341
Talat TEKİN: Yusuf Has Hacip ve Cahit Sıtkı Tarancı'da Gençlik, Yaşlılık ve Ölüm 343-350
Ayfer YILMAZ: Popüler Edebiyat ve Safvet Nezihî 351-358

Simurg Yayınları

Türk Dilleri Araştırmaları
Researches in Turkic Languages

TDA, Türk dilleri ile ilgili konularda yapılmış araştırma ve inceleme yazıları ile kitap tanıtmalarını içeren yıllık bir dergidir. Özel sayılar dışında her yıl ortalama 208 sayfa olarak çıkar.

Yayımlayanlar: Prof. Dr. T. Tekin, Doç. Dr. M. Ölmez
Yazı Kurulu: Prof. Dr. D. Aksan, Prof. Dr. M. Canpolat, Prof. Dr. K. İmer, Prof. Dr. T. Tekin, Doç. Dr. M. Ölmez; ***Danışma Kurulu:*** A. Bodrogligeti, B. Brendemoen, L. Bazin, G. Doerfer, M. Erdal, G. Hazai, L. Johanson, M. Mori, G. Shimin, A. M. Şçerbak, Ş. Tekin, A. Tietze, E. Tryjarski, P. Zieme

Çıkan Sayılar: **Türk Dilleri Araştırmaları 1991** (1), 208 s.; **1992** (2), 216 s.; **3 (1993)**, 328 s.+VIII*; **4 (1994)**, 232 s.; **5 (1995)**, 296 s.; **6 (1996)**, 208 s.

Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi
Yayımlayan: M. Ölmez

1. *Altun Yaruk (III. Kitap) 5. Bölüm*, Mehmet Ölmez, Ankara 1991, 128 s.+ LVI.
2. *Şecere-i Terākime (Türkmenlerin Soykütüğü)*, Zuhal Kargı Ölmez, Ankara 1996, 560 s.
5. *Tunyukuk Yazıtı*, Talat Tekin, Ankara 1994. 74 s.+ 4*.
6. *Süheyl ü Nevbahâr Üzerine Notlar*, Semih Tezcan, Ankara 1994, 81 s.
7. *Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*, Leyla Subaşı Uzun, Ankara 1995, 176 s.
8. *Konuşma Dili ve Türkçenin Söyleyiş Sözlüğü*, İclâl Ergenç, Ankara 1995, 415 s.
10. *Çuvaş Atasözleri ve Deyimleri. Çuvaşça-Türkçe/Türkçe-Çuvaşça Sözlük*, Emine Ceylan , Ankara 1996, XXIV + 200 s.
13. *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Talat Tekin, Ankara 1995, 192 s.
18. *Türkmence-Türkçe Sözlük*. Yay. T. Tekin, M. Ölmez, E. Ceylan, Z. Ölmez, S. Eker, Ankara 1995, 725 s.
19. *Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı*, Talat Tekin, Ankara 1997, 128 s.
20. *Türk Dilleri / Les Langues Turques*. Yay. T. Tekin, M. Ölmez, Ankara 1995, 152 s.

Simurg: Dil ve Edebiyat Dizisi
1. *Orhon Yazıtları: Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk*. T. Tekin, İstanbul 1995, 136 s.
2. *Les inscriptions de l'Orkhon: Kul Tighine, Bilghé Qaghan, Tounyouqouq*. T. Tekin, İstanbul 1995, 128 s.
3. *Türk Romanında Kadın: 1923-1938 Dönemi*. Bahriye Çeri, İstanbul 1996, 256 s.
4. *Türkoloji Eleştirileri*, Talat Tekin, Ankara 1997, 408 s.